

De
Post-Fossiele
Stad

—
Een zoektocht door
verbeelding

De
Post-Fossiele
Stad

—
Een zoektocht door
verbeelding

Voorwoord

Klimaatverandering: de plaatjes van zielige ijsberen kennen we allemaal. We weten het; we moeten af van olie, kolen en gas. Maar hoe ziet onze toekomst er daarna uit?

Begin 2017 deed de Urban Futures Studio een appèl op makers, kunstenaars en architecten: help ons de stad van de toekomst voor te stellen. We ontvingen maar liefst 250 inzendingen voor onze Post-Fossil City Contest, afkomstig van over de hele wereld. Ze varieerden van maquette tot hoorspel, en van droom tot nachtmerrie. De expositie was achtereenvolgens te zien in Utrecht, Den Haag en Gent. In dit cahier leest u meer over de tien finalisten en de drie exposities, maar vindt u ook verdieping over het raadsel van de verbeelding: hoe kunnen we nieuwe werelden voorstelbaar maken? We hopen dat het cahier inspiratie biedt aan iedereen die werkt aan de transitie naar een post-fossiele samenleving.

Maarten Hajer,
Juryvoorzitter Post-Fossil City Contest &
Directeur Urban Futures Studio,
Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Vormgeven aan Verlangen -
Een inleiding door Peter Pelzer
en Wytske Versteeg 9

—
Over de Post-Fossil City Contest 19

—
De 10 finalisten 23

—
Routines doorbreken -
Interview met Johan Schot en Ivo Schot
door Saskia Naafs 47

—
Het nieuwe verhaal van de Elfstedentocht -
Brief uit 2050 57

—
“Alles is er al, je moet het alleen leren zien” -
Interview met Walter Breukers en Jaap Godrie
door Saskia Naafs 61

—
Zes lessen over verbeelding -
door Wytske Versteeg en Peter Pelzer 71

—
Magisch realisme in Gent -
door Joris Wauters & Peter Pelzer 81

#1

“Ik ben zo

benieuwd naar

de stad na de machines.”

— Lot van Hooijdonk,
wethouder Utrecht

Vormgeven aan Verlangen

—

een inleiding
door

Peter Pelzer
& Wytske
Versteeg

Waarom organiseerden we de Post-Fossil City Contest eigenlijk? In dit essay bieden we een kijkje in de geschiedenis van onze fossiele verlangens. Dat historische perspectief laat zien waarom het zo belangrijk is om een post-fossiele samenleving voorstelbaar te maken.

— Het is bijna oorlog, maar op de Wereldtentoonstelling van 1939 is daar niets van te merken. Vol optimisme toont de zakenwereld in New York de technologie voor het leven in de toekomst. Hoogtepunt: Futurama, een kijkje in het Amerika van 1960. Futurama is een kijkkast ter grootte van een half voetbalveld. Het paviljoen telt vijfhonderdduizend woningen en een miljoen bomen. De objecten zijn vooraan nog miniatuurtjes, maar naar achteren neemt hun formaat toe: uiteindelijk zie je huizen en bomen op ware grootte.

Op het moment van de tentoonstelling is het autogebruik in de Verenigde Staten nog relatief beperkt. Futurama toont de toekomst: een snelwegennet van maar liefst zeven rijstroken en een strikte scheiding tussen wonen en werken. In deze wereld is het onmogelijk om te leven zonder auto. Na afloop krijgt iedereen een button. “I have seen the future,” staat erop. De sponsor en initiator van Futurama? General Motors, een autogigant uit Michigan. Geen wonder dat de auto in deze voorstelling vanzelfsprekend is.

“Here we are, envying,” zegt een jaloers stel in een advertentie van automerk Packard uit 1937, starend naar de auto

van de burens. En dan, in het plaatje daaronder, nu zelf in een glanzende auto: “Here we are, being envied.”

We zeggen vaak dat een idee onvoorstelbaar is. Het omgekeerde is ook waar. Naarmate een abstract idee beter voorstelbaar wordt, komt het ook dichterbij. Futurama en de reclames van autofabrikanten schetsen een toekomst waarin het bezit van een auto voor iedereen mogelijk is, en het leven zonder auto amper de moeite waard. Of, in de woorden van Don Draper in de serie *Mad Men*: “Happiness is the smell of a new car. It’s freedom from fear. It’s a billboard on the side of the road that screams reassurance that whatever you are doing is okay. You are okay.” Futurama geeft vorm aan een verlangen dat daarvoor nog niet bestond. En de reclames tonen de toekomst niet alleen, ze maken die ook. De wereld van de auto wordt voorstelbaar, aantrekkelijk en uiteindelijk werkelijkheid. En de stad past zich aan.

DE STAD GEMAAKT VOOR SNELHEID
“Een stad gemaakt voor snelheid, is gemaakt voor succes,” betoogt de invloedrijke architect Le Corbusier al in 1925. Dus zijn verkeersstromen in zijn *Ville Radieuse* strikt gescheiden en wordt zelfs de woningbouw gebaseerd op het productieproces van de auto. Le Corbusiers stad is een geoliede machine, efficiënt en uiterst geordend. Boven alles is het er schoon: een stad zo van de tekentafel.

Ook in de autoreclames van tegenwoordig staat er zelden iemand in de file. In gelikte beelden rijdt een gloednieuwe wagen door prachtige natuur, neemt hij soepel de bochten. De chauffeur — vrijwel altijd een man — is een coureur, één met zijn voertuig. In een recent filmpje van BMW komt dit

nog eens mooi naar voren. De auto is hypermodern: zelfrijdend en pratend. Maar het parcours is klassiek: een prachtige lege weg die langs de kustlijn van zuidelijk Californië slingert. Toegegeven, het filmpje maakt melding van een opstopping, maar de intelligentie van deze auto weet die drukte eenvoudig te vermijden — een schril contrast met de werkelijke situatie, waarin de ervaring van autorijden niet los te zien valt van urenlang vaststaan in het verkeer.

VOORBIJ DE AMERIKAANSE DROOM
 "It's the sense of touch. In any real city, you walk, you know? You brush past people, people bump into you. In L.A., nobody touches you. We're always behind this metal and glass. I think we miss that touch so much, that we crash into each other, just so we can feel something." Het is het commentaar van een personage uit de film *Crash*, gesitueerd in Los Angeles. Een autostad bij uitstek, de versteende verbeelding van de reclames en Futurama. En tegelijkertijd, in de woorden van socioloog Richard Sennett, een 'broze stad', opgesloten in een maakbaarheidsideaal dat zijn beste tijd heeft gehad. Planning wordt nu eenmaal snel ingehaald door de werkelijkheid, en dan zit de stad gevangen in een infrastructuur uit het verleden.

Toch zien we in autoreclames — inclusief de allernieuwste met een zelfrijdende auto — ook voor de toekomst veelal dit beeld opduiken van lege wegen en functiescheiding. Techniek zal ons redden, is de subtekst, en de Amerikaanse droom van eindeloze buitenwijken en een grote auto voor de deur blijft intact. Maar die romantiek van road movies, vliegzeuren en een dikke biefstuk is een onhoudbare manier van leven. Als we klimaatverandering tegen

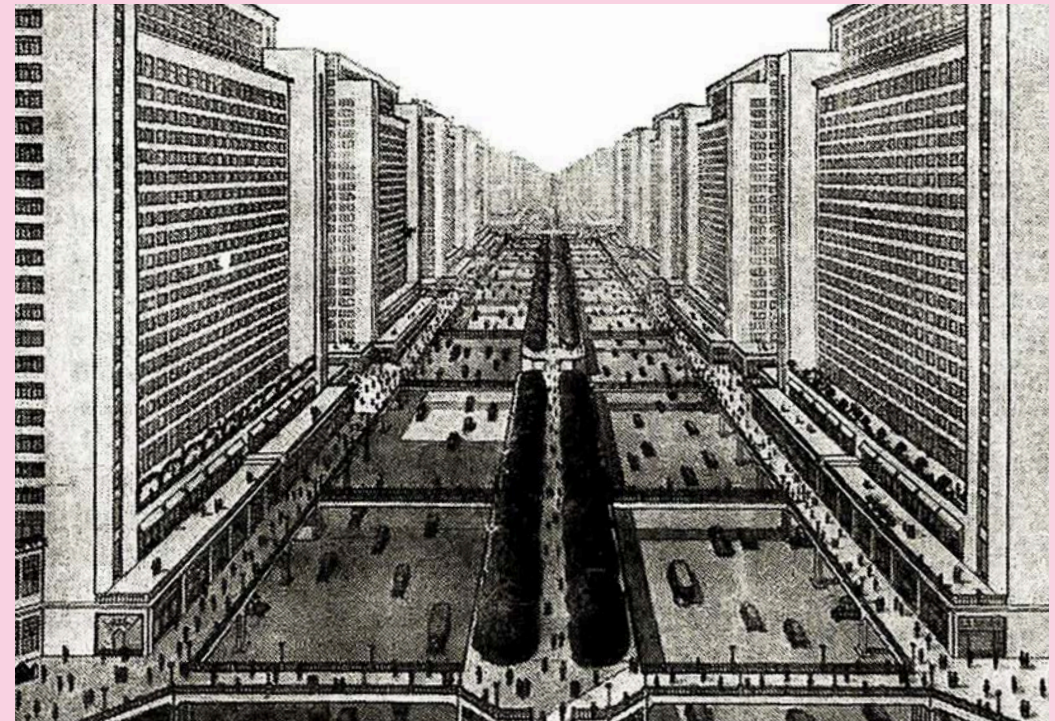
willen gaan zonder gigantische landschappelijke interventies — denk aan massale herbebossing en opslag van CO2 in de grond — moet ons gedrag fundamenteel veranderen. Rundvlees moet dus van het menu en voor een habbekrats overal door Europa vliegen kan echt niet meer.

EEN CRISIS VAN DE VERBEELDING
 Maar hoe ziet ons leven in de stad van de toekomst er dan wél uit? Dat blijkt razend lastig om voor te stellen. Neem alleen al de woorden die we gebruiken voor de post-fossiele stad. Die definiëren de stad van de toekomst vooral door wat ze niet is, namelijk afhankelijk van fossiele brandstoffen. Bijvoorbeeld

→
 Boven:
 Ville Radieuse (Stralende Stad) uit 1924, een modernistisch masterplan van Le Corbusier waarin wonen, werken en recreëren strikt gescheiden waren.

Onder:
 De vraag naar auto's kwam niet uit de lucht vallen: reclame voor het automerk Packard Bell uit 1937.

Als we klimaatverandering tegen willen gaan zonder gigantische landschappelijke interventies moet ons gedrag fundamenteel veranderen.

It's happening on a thousand Main Streets!

I 1937, something has been happening in Main Street all over America. For thousands of motorists, the automobile has become a necessity that they don't want to be without. They've bought a Packard.

2 A new car came. The Packard took them all day. "Such a big, money car!" advised Mrs. Brown. "What for?" said Mr. Brown. "Well, I don't know. It's just a Packard."

3 A new car came. The Packard took them all day. "Such a big, money car!" advised Mrs. Brown. "What for?" said Mr. Brown. "Well, I don't know. It's just a Packard."

4 A new car came. The Packard took them all day. "Such a big, money car!" advised Mrs. Brown. "What for?" said Mr. Brown. "Well, I don't know. It's just a Packard."

THE SWING'S TO PACKARD!
 This year, thousands of new owners have joined the Packard family. Ask any of them what he thinks of his 1937 Packard. They try to break away from his enthusiasm for the newly styled Packard line, but the car's more and more, its all-around features. And operating costs! He'll declare his Packard a veritable motor car gem—and that he can hardly remember when he last had to "add a spin" of oil.

5 Add these more facts to what your Packard dealer will show you: that service charges on a big, money Packard actually compare favorably with even those of the so-called "money cars!" But drive a new 1937 Packard yourself—and you'll know—consequently, why this promise to be Packard's biggest year!

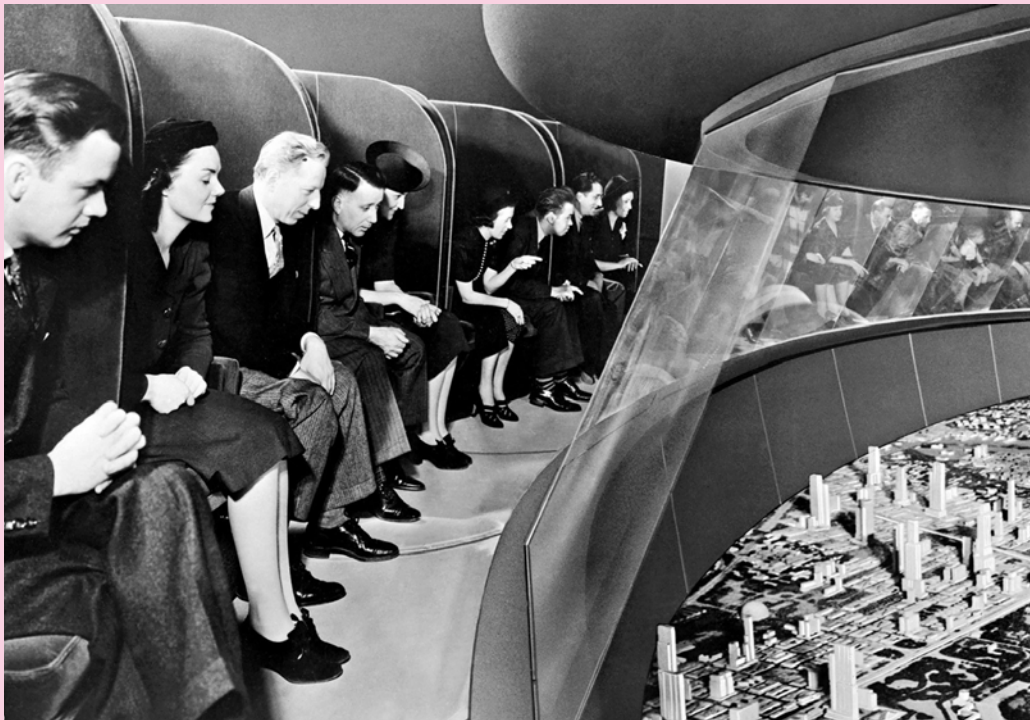
ASK THE MAN WHO OWNS ONE

PACKARD \$867

HERE WE ARE....ENVIING

HERE WE ARE....BEING ENVIED

envisioningtheamericandream.com

aardgasvrije wijken of in het Engels low carbon cities. Of neem een aantal steden dat nu inzet op een autoluwe binnenstad. Zo'n autoluwe binnenstad is weliswaar een breder verhaal dan alleen CO₂, want het gaat ook over luchtkwaliteit en ruimtebeslag, maar de logica van de negatieve definitie is hetzelfde. We denken aan autoluwe, maar veel minder aan datgene wat er, dankzij die autoluweheid, zou kunnen ontstaan.

Zie hier de opgave. We kunnen ons klimaatverandering - laat staan het tijdperk voorbij fossiel - nog maar nauwelijks voorstellen. Schrijver Amitav Ghosh signaleert dan ook een crisis van de verbeeldingskracht: in de tegenwoordige literatuur vinden we nauwelijks iets terug over klimaatverandering. Volgens Ghosh is dit terug te voeren op de Verlichting uit de zeventiende eeuw, en in het bijzonder op de scheiding tussen natuur en cultuur en tussen lichaam en geest. Hierdoor kunnen we nauwelijks bevatten wat klimaatverandering is; we zijn het domweg niet gewend om verhalen te vertellen waarin natuur ook een rol speelt, of waarin er ruimte is voor onverwachte gebeurtenissen. De mens, het individu, staat centraal in onze verhalen. Variërend van de onbereikbare liefde in een Engels kostuumdrama tot de onderkoelde politieagent in een Scandinavische thriller.

Verbeelding beïnvloedt de vormgeving van de toekomstige stad dus op verschillende manieren. Aan de ene kant zijn onze huidige steden op allerlei manieren gevormd door fossiele brandstoffen, zoals in het modernisme en de Amerikaanse droom. Tegelijkertijd worden steden nu geconfronteerd met klimaatver-

andering, veroorzaakt door datzelfde fossiele tijdperk. Ons onvermogen om de implicaties van klimaatverandering te bevatten, valt niet los te zien van de categorieën die onze maatschappelijke verbeelding vormgeven, zoals de vermeende scheiding tussen natuur en cultuur.

DE INGENIEURSMENTALITEIT

Ingenieurs laten zich gelukkig niet afschrikken door dit soort reflecties over de omvang en complexiteit van de opgave. Neem Siemens, dat tegenwoordig ook actief is in stedelijke infrastructuur. In de Crystal in Londen denkt het ingenieursbedrijf na over de stad van de toekomst. Ze hebben

←
Het Futurama-paviljoen op de wereldtentoonstelling van New York in 1939

Boven:
Iedere dag stond er een rij; in totaal bezochten 27 miljoen Amerikanen het paviljoen

Onder:
Bezoekers zagen de stad van de toekomst in een gigantische kijkgoot die steeds groter werd.

We kunnen ons klimaatverandering – laat staan het tijdperk voorbij fossiel – nog maar nauwelijks voorstellen.

hiervoor een filmpje gemaakt van drie steden die op hernieuwbare bronnen draaien; Kopenhagen, Londen en New York. De stadsbewoners van deze toekomst zijn geen individuele consumenten: iedereen produceert en handelt in energie. "Individuals are important, but community is king", zegt de voice-over.

De toekomstvisie van Siemens is integraal en tot in detail uitgedacht. Dat maakt de toekomstige stad voorstelbaar en aantrekkelijk: het water is er schoon, de luchtkwaliteit beter dan de afgelopen eeuwen, de inwoners zijn er gelukkig. Siemens' aantrekkelijke verbeelding helpt ons op weg naar een post-fossiel tijdperk, zoals ooit Futurama een stap zette naar de stad van de auto.

Daarmee dreigen we echter in dezelfde val te trappen als het publiek van toen: we zien de stad van de toekomst, maar onze blik wordt gestuurd door een specifieke, technische en bedrijfsmatige verbeelding. De natuur is getemd, klimaatverandering overwonnen. Maar juist dat wat de stad tot stad maakt, blijft in zo'n technische voorstelling buiten beeld: het leven en de publieke ruimtes. De schurende stad, waar uitersten naast elkaar kunnen leven; de stad die niet kant-en-klaar van de tekentafel komt, die daar ook niet vandaan kán komen, maar die al evenmin 'zomaar' ontstaat. De stad van voortdurende verandering, met alle conflicten die daarbij horen: de open, veerkrachtige stad.

CONTOUREN VAN DE STAD VAN DE TOEKOMST

Misschien was de twintigste-eeuwse stad, met zijn nadruk op aanpassing ten behoeve van de automobilititeit, niet meer dan een tussenfase. Misschien staan we aan de vooravond van een

heropleving van de stad. Misschien is die toekomst her en der al zichtbaar. In Kopenhagen bijvoorbeeld, waar de nieuwe dure bruggen niet voor auto's zijn, maar voor fietsers. Of in San Francisco, waar diverse grote bedrijven experimenteren met nieuwe vormen van mobiliteit (zelfsturend, elektrisch en aangeboden als dienst).

En neem Gent, dat sinds 2013 experimenteert met 'leefstraten,' waarbij bewoners de auto voor een tijdje (grotendeels) uit hun straat weren. Er ontstaat een nieuwe inrichting van de openbare ruimte met grasmatten, speelplaatsen voor kinderen en buurtbarbecues.

←
Zien we de post-fossiele stad nu al?

Boven:
De cyclingslangen in Kopenhagen door Dissing + Weitling.

Onder:
de leefstraat in Gent, waarin bewoners hun straat voor een periode autovrij maken.

Kunnen kunstenaars ons nu, op het punt van ongekennde veranderingen, helpen om de wegen te verkennen die we normaliter niet nemen?

De vraag is of het ook mogelijk is om ons zo'n verandering voor te stellen voor de stad als geheel, in plaats van slechts op straatniveau. De open stad kan niet ontstaan op de tekentafel, niet als uitgewerkt ontwerp. Omgekeerd is een kleinschalig initiatief uit Gent of Amsterdam niet per se beter voor de toekomst van de stad dan de verbeelding van een groot, internationaal bedrijf als Siemens. Gezien de uitdagingen waarvoor we staan, moeten we op zoek naar een veelheid aan verschillende voorstellingen van de stad van de toekomst. Een veerkrachtige stad, waarin fossiele brandstoffen geen rol meer spelen, maar ook met waardering voor het alledaagse leven, en voor de onvoorspelbaarheid die een stad tot stad maakt.

DE KUNST VAN HET NIET WETEN

De beleidsmaker, de wetenschapper, de ingenieur, allemaal zijn ze hard bezig met de stad van de toekomst. Een veel minder dominante rol heeft de kunstenaar, de ontwerper, de verbeelder. En dat is jammer, want beter dan wie ook is de kunstenaar gewend om te werken met het onbekende, het niet-weten. In de woorden van schrijver Donald Barthelme: "Het niet-weten is cruciaal voor kunst, het is wat het maken van kunst mogelijk maakt. Zonder het onderzoekende proces dat niet-weten met zich meebrengt, zonder de mogelijkheid de geest in onverwachte richtingen te sturen, zou er niets worden uitgevonden." Precies dat kunnen omgaan met niet-weten is belangrijk in het ontwerp van een open stad, waarnaar we zoeken in de Post-Fossil City Contest. Veerkracht ontstaat immers niet uit een blauwdruk, maar uit de kunst om met het onbekende om te gaan. Zoals Sennett het zegt: "Ieder goed verhaal heeft de mogelijkheid om het onvoor-

ziene te onderzoeken, om te ontdekken; de kunst van de schrijver is om dat proces van ontdekking vorm te geven. De kunst van de stedelijk ontwerper lijkt daarop."

De overgang naar een post-fossiel tijdperk is hét moment om een nieuw vergezicht te schetsen. De stad vraagt niet om een lineair narratief, maar hunkert naar een andere, beweeglijke verbeelding. Kunnen kunstenaars ons nu, op het punt van ongekende veranderingen, helpen om de wegen te verkennen die we normaliter niet nemen?

De hierop volgende pagina's zijn een verkenning van het antwoord op die vraag, de uitkomst van een spannende ontdekkingsreis naar de stad van de toekomst. U leest hier meer over de tien finalisten van de Post-Fossil City Contest, en over het raadsel van de verbeelding in twee mooie interviews die Saskia Naafs voor dit cahier maakte. Daarnaast trokken we vijf lessen over het verbeelden van de toekomst en doen we verslag van de 'spin-off' die in Gent georganiseerd werd. Pasklare antwoorden zult u niet vinden, wél denkwijzen, reflecties en inspirerende voorbeelden.

Over de Post-Fossil City Contest

Begin 2017 deden we een appèl op de verbeelding. We vroegen geen voorspellingen of kant-en-klare oplossingen, maar zochten naar ideeën die aan het denken zetten. De respons was overweldigend. We ontvingen 250 inzendingen van over de hele wereld. Van Zuid-Afrika tot Rusland, van Berlijn tot Wageningen. Kunstenaars, ontwerpers, architecten, planologen, schrijvers en studenten. Heel gevarieerd dus, net als de tien finalisten die de multidisciplinaire jury uiteindelijk selecteerde. Tussen die tien zaten onder meer muzikanten (City of Sounds & Silence) en social designers (Cow & co.), maar ook een team landschapsarchitecten (Pergolapanelen) en beleidsmakers (Het Museum van het Fossiele Tijdperk).

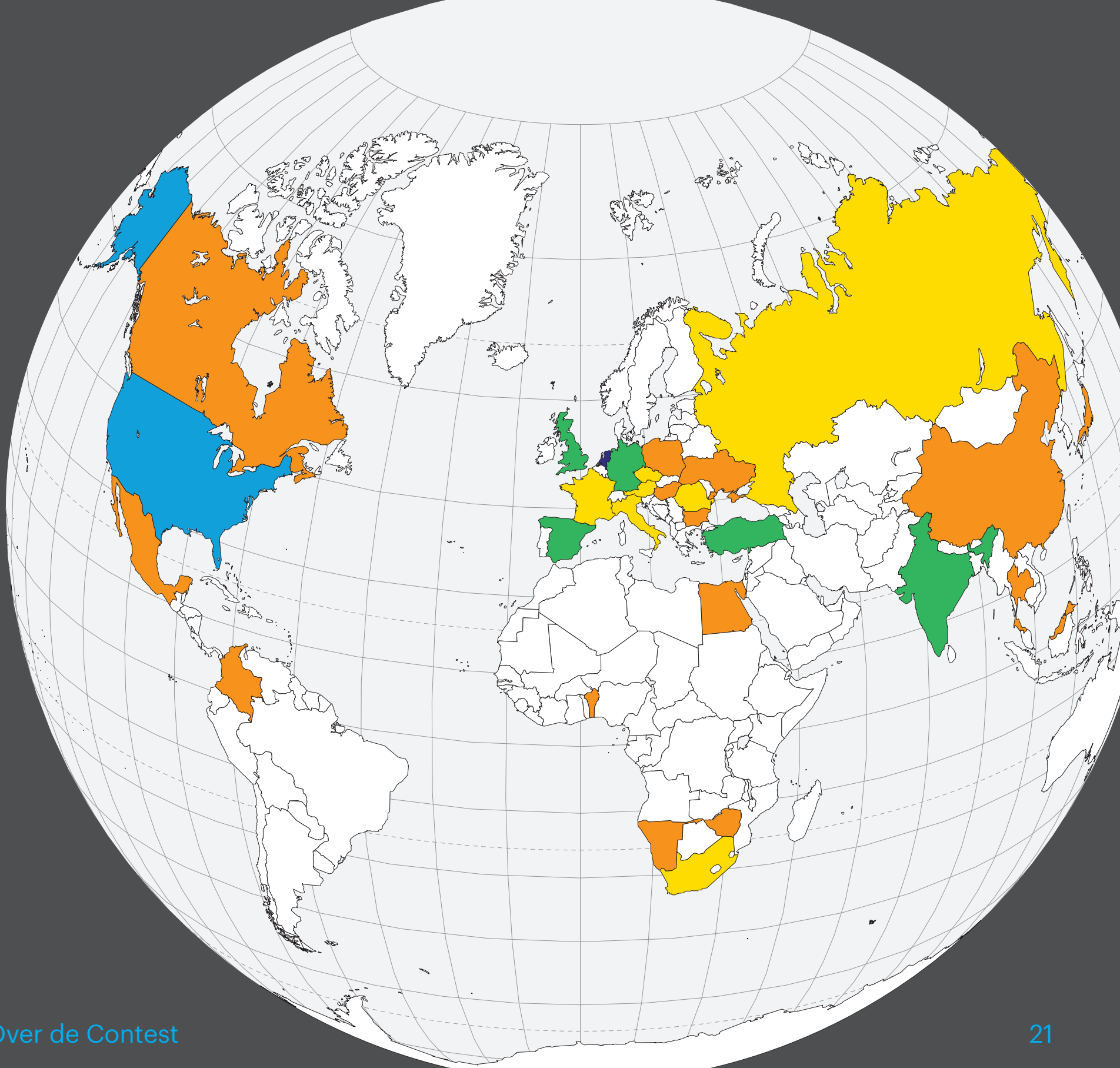
De tien finalisten kregen ondersteuning van de curatoren van Non-fiction en de Urban Futures Studio, om hun ideeën nog scherper, spannender en tastbaarder te maken. Het eindresultaat werd getoond in een expositie, die eerst in het Stads Kantoor in Utrecht en daarna in het Atrium in Den Haag te zien was. Daarna was het de beurt aan Gent. In de voormalige bibliotheek NEST waren niet alleen inzendingen uit de oorspronkelijke Post-Fossil City Contest te zien, maar ook de finalisten van de opnieuw uitgeschreven lokale wedstrijd Post-Fossil Gent.

Alle exposities vonden plaats in publieke ruimtes. Studio LONK ontwierp het tentoonstellingsconcept, respectievelijk een olielandschap (Utrecht, Den Haag) en een datamiijn (Gent). De expositie groeide uit tot meer dan een verzameling ideeën; het werd een verhaal met verschillende invalshoeken.

BreukersGodrie won met hun Ark van het Nieuwste Verbond de Post-Fossil City Contest. De komende jaren reist de Ark van stad naar stad om te dienen als inspiratiebron voor gesprekken over duurzaamheid. Maar ook de andere negen finalisten zijn inspiratiebronnen voor het denken over de stad van de toekomst. Lees meer over de tien finalisten in de hierop volgende pagina's.

Aantal inzendingen per land (n=250)

- 116 (Nederland)
- 11-20
- 6-10
- 2-5
- 1
- geen

De tien finalisten

Uit 250 inzendingen selecteerde de jury 10 ideeën, die elk op eigen wijze de toekomst naar het heden brachten. Laat je meevoeren door hun denkbeelden op de volgende pagina's.

DE ARK
VAN HET NIEUWSTE
VERBOND

COW & CO.

PEOPLE
OF PETROTOPIA

CITY OF SOUNDS
AND SILENCE

SENSORISCHE
TIJDREIS

BRIEVEN UIT
2050

MUSEUM VAN HET
FOSSIELE TIJDPERK

AFRIKAANSE
ALTERNATIEVEN

PERGOLAPANELEN

PLATFORM
STEDEN

De Ark van het Nieuwste Verbond

door
Jaap Breukers en
Walter Godrie

→ De transitie naar een duurzame stad vraagt om een radicale cultuurverandering. De Ark van het Nieuwste Verbond wil als inspiratiebron van stad tot stad reizen, en zo helpen om deze verandering op gang te brengen.

In de Ark bevinden zich de Symbolische Stad en de Tien Duurzame Geboden. De komende veertig jaar wordt de Ark van stad naar stad doorgegeven. Elke stad stelt de Ark tentoon zodat stedelingen de Tien Duurzame Geboden zelf kunnen interpreteren. Door de koppeling van lokale kennis en wijsheid aan de Geboden ontstaan er nieuwe duurzame ideeën. Als een stad het interpretatieproces heeft afgerond, zoekt zij een opvolger die de Ark wil ontvangen.

Zo ontstaat een kettingreactie van steden die elkaar, hand in hand, aanzetten tot nieuwe, duurzame culturen. Iedere stad heeft een kleine verantwoordelijkheid, hoeft slechts een kleine moeite te doen om wereldwijd een grote verandering te veroorzaken.

Bent u als stad geïnteresseerd in de Ark?
Lees meer over het reisreglement op:
breukersgodrie.com/the-ark

DE 10 GEBODEN

1. Gebruik taal als een middel voor verandering
2. Breek met oude verbonden
3. Wijs oneindigheid af
4. Vuur is een geschenk van de zon, boots dat niet na
5. Vergeet nooit: u was ooit een uil
6. Zie de dood als een bron van leven
7. Bouw geen toekomst maar herschik het verleden
8. Dood alleen in vol bewustzijn
9. Respecteer de rijkdom van soorten
10. Sluit een eigen verbond

UIT HET JURYPAPPORT:

“Een unieke combinatie van een object, een filosofie en een voorstelling. Een ‘boundary object’ dat verdieping stimuleert en een stedelijk netwerk kan doen ontstaan.”

Cow & Co.

door
Anastasia Eggers en
Ottonie von Roeder

→ Cow & Co. zijn zelfstandige zakenvrouwen, die op eigen houtje door de stad lopen. De melkmachine drijven ze aan met hun eigen methaangas. Koop hun verse stadsmelk online en tap het bij jou om de hoek. Cow & Co. is een gouden investering — maar met een donker randje...

Het concept Cow & Co. is geïntroduceerd door een groep koeien die hun eigen bedrijf willen starten. Hun verdienmodel? De koe wordt een zelfvoorzienende, melkproducerende machine die verse stadsmelk zelf naar haar klanten in de stad brengt. Het methaangas dat haar maag uitstoot, doet dienst als brandstof voor de melk-robot.

Aanvankelijk vind je de koeien van Cow & Co. alleen in de groene ruimtes van de stad. Maar als de koeien winst beginnen te maken, kunnen ze zelf land kopen en hun territorium beetje bij beetje uitbreiden. De stad wordt daarmee groener en stadsmelk bevindt zich altijd om de hoek. De koe houdt van rust. Hoe minder last ze heeft van menselijk geluid, hoe beter de kwaliteit van de melk. Is er uiteindelijk nog wel plek voor de mens in de stad?

UIT HET JURYPAPPORT:

“De inzending die de meeste media-aandacht kreeg door de humoristische toon en sterke beelden. Werpt een vraag op die we zeer serieus moeten nemen: hoe duurzaam is ons stedelijk voedselsysteem op lange termijn?”

People of Petrotopia

door
Mick de Waart
Axel Buysschaert
Mark Disco
Lennart van Heijningen
Joris van Loenhout
Brian Nap
Niek van der Velde
Eelco de With

↳
Linksonder:
Utrecht na de zonnloed?
Een veroordeling in het
Stadskantoor van Utrecht.

Onder:
Een agent voor
Dhroog Catherijne

→ People of Petrotopia laat een weinig rooskleurige toekomst zien. Nederland staat onder water en een samenleving zoals wij die nu kennen bestaat niet meer. In een reeks portretten wordt het leven van mensen die in Utrecht overleven in beeld gebracht.

Duurzame energie begint steeds normaler te worden, maar de weg naar een post-fossiele stad is nog lang. People of Petrotopia laat een post-fossiele toekomst zien, gebaseerd op de dubieuze keuzes van nu. Een serie portretten neemt de bezoeker mee langs plekken en gemeenschappen in het Utrecht van de toekomst, dat zich net te laat heeft aangepast. Hoe overleven bewoners van Utrecht in een stad onder water?

Lees meer op:
www.peopleofpetrotopia.com

UIT HET JURYRAPPORT:

“Deze inzending laat met humor en vernuftige beelden zien hoe krachtig de dystopie kan zijn in het aanspreken van een breed publiek.”

City of Sounds and Silence

door
Jeek ten Velden
Frank van Kasteren
Ivo Schot

→ City of Sounds and Silence is een geluidskunstwerk. Een interactief driedimensionaal hoorspel dat je meeneemt op een wandeling door de stad van de toekomst. Een stad van rust en drukte, vertrouwd en onbekend, utopisch en dystopisch tegelijk.

Vliegende auto's en glazen kantoren zul je in dit hoorspel niet tegenkomen. De installatie doet een suggestie: het is aan de luisteraar om het plaatje in zijn of haar verbeelding af te maken. Geluid verleidt de bezoeker om te geloven in en te verlangen naar deze post-fossiele toekomst. Maar het hoorspel. prikkelt ook andere zintuigen en belicht verschillende aspecten van de stad. Hierdoor kan de installatie vaker worden beleefd.

Automotoren zijn verdwenen; de stad wordt stil. Ga zitten, zet helm en koptelefoon op en sluit je ogen. Dompel je onder in een driedimensionale soundscape, en kies je eigen route. Beleef de stad van de toekomst: je oren wijzen je de weg.

Lees meer op:
www.wearesuncity.org

UIT HET JURYRAPPORT:

“In deze inzending nu eens geen visuele hoogstandjes, maar een luisterervaring. Je eigen verbeelding wordt gestimuleerd en de ambigüiteiten en afwegingen over de stad van de toekomst komen bovendien.”

Sensorische Tijdreis

door
Jamillah Sungkar

→ Benzine. Hoe rook dat ook alweer? De Sensorische Tijdreis maakt voorstelbaar hoe het is om in een stad te leven zonder 'fossiele geuren'.

Opgeblazen membranen fungeren als longen van onze samenleving, bevatten deeltjes en materialen. Deze installatie verkent de menselijke waarneming van de stedelijke omgeving. Van alle zintuigen is de reuk het meest verbonden met ons geheugen. Door te ruiken, verzamelen we informatie, navigeren we en verbinden we ons met onze omgeving.

Hoe ruikt een levende stad? Ga op tijdreis met je neus. Wring je door de vermoeide longen van het heden, voorbij de stank van uitlaatgassen. Verlaat de giftige lucht van het nu en neem een frisse teug van de toekomst.

UIT HET JURYPAPPORT:

“Onze reuk wordt vaak vergeten als het over de stad van de toekomst gaat, terwijl het voor veel steden een gigantische opgave is – denk aan de fijnstof-discussie. Deze installatie maakt stedelijke geur tastbaar.”

Brieven uit 2050

door
Onur Can Tepe
Esther Estévez

→ Wie terugblijkt, denkt aan grote veranderingen. Maar wie vooruitblijkt, ziet kleine stapjes en barrières. De collectie brieven uit 2050 doorbreekt dit. Wie ze leest durft groot te denken over de toekomst.

Brieven uit 2050 is een collectie verhalen die ernaar streeft een beeld te schetsen van een post-fossiele toekomst. De brieven, geschreven door de toekomstige inwoners van onze wereld, beschrijven de rol van waterschaarste, immigratie, armoede en automatisering in relatie tot klimaatverandering.

Het project kijkt verder dan duurzame energie en circulaire economieën. Hoe zullen politieke en economische evenwichten verschuiven als gevolg van de nieuwe manier van produceren? En wat is het effect van die systemische veranderingen op het leven in onze steden? Het project schetst een wereld in 2050, gebaseerd op sociale, economische en politieke ontwikkelingen, maar met de nadruk op individuele verhalen. Dit geeft het publiek een persoonlijk beeld van post-fossiele levens wereldwijd.

Lees meer op:
www.lettersfrom2050.com
of lees een van de brieven op pagina 57.

UIT HET JURYPAPPORT:

“Door de klassieke en verstilde esthetiek en doordachte inhoud zijn de brieven een toegangspoort tot een nieuw tijdperk.”

Museum van het Fossiele Tijdperk

door
Bas Koppers
Iruma Rodriguez
Jannegien Luursema
Joyce van den Berg
Robert Younger
Rosalie Begeer
Ruben Voerman
Sara van Vliet
Serge van Berkel
Sjors Onneweer

→ Een zonnige dag in 2039. Rellen over koffie: voedsel van ver is schaars. Op het strand wekken kitters energie op met hun sprongen. In het Museum van het Fossiele Tijdperk verbazen de bezoekers zich over de verspilling van vroeger.

Deze inzending, gemaakt door een team van architecten, ontwerpers en stedenbouwkundigen, laat zien hoe mensen vanuit 2039 met verbazing terugkijken op ons enorme gebruik van fossiele brandstoffen en de consumptie van rundvlees. Op een tijdbalk zie je hoe de stad ontwikkeld is. Een toekomstkrant, getiteld Het Devies 2039, brengt de schone stad tot leven.

UIT HET JURYPAPPORT:

“Deze inzending laat, via een denkbeeldig museum, de absurditeit van het heden zien; onze hardnekkige verslaving aan fossiele brandstoffen.”

Afrikaanse Alternatieven

door
Blake Robinson en
Karl Schulschenk

→ In de komende veertig jaar zal de Afrikaanse stadsbevolking bijna verdriedubbelen. In sub-Sahara Afrika leeft nu meer dan de helft van de stedelingen in sloppenwijken. Achter het gordijn ontdek je twee Afrikaanse alternatieven. Wordt het een door bedrijven ingerichte 'smart city'? Of wordt de toekomst warmer en wijzer?

Wat is de realiteit van nu? Waar de meeste burgers in Europese steden water en elektriciteit als vanzelfsprekend beschouwen, is het in steden in Sub-Sahara Afrika een dagelijkse strijd om aan water, energie en voedsel te komen. Bij de installatie is dit beeld van de 'status quo' te zien op een semi-transparant gordijn. De kijker wordt uitgenodigd om het gordijn op te heffen en twee mogelijke toekomst te ervaren: de slimme stad, en de wijze stad.

De 'slimme stad' staat voor een toekomstvisie van multinationale technologiebedrijven en vastgoedontwikkelaars, met Afrikaanse steden als een nieuwe ruimte voor de mondiale elite. De 'wijze stad' vertegenwoordigt een meer inclusieve visie: een egalitaire stad, met betaalbare woningen in de buurt van winkels en lichte industrie. Waar kiezen we voor?

UIT HET JURYPAPPORT:

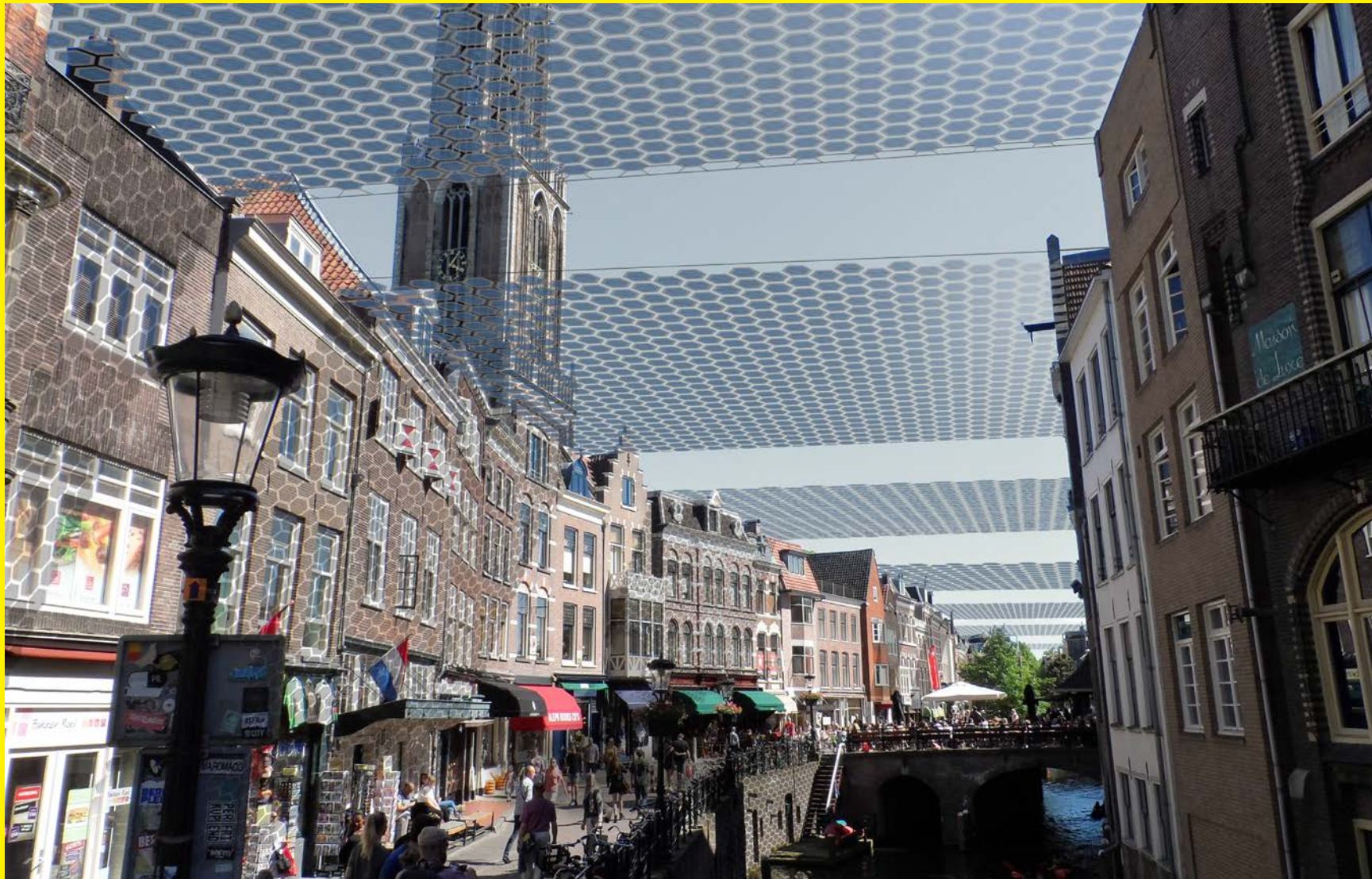
“Deze inzending legt het cruciale vraagstuk van Afrikaanse verstedelijking op tafel. De combinatie van een scherpe vergelijking en visueel detail in de drie scenario's werkt goed.”

⌘
Drie scenario's voor de Afrikaanse Stad: huidig (boven), slim (midden) en wijs (onder).

Pergolapanelen

door
Tom van Heeswijk,
Wiebke Klemm
Sven Stremke
Sabrina Lindemann

⚡
Onder:
Pergolapanelen
op de Oude Gracht, Utrecht.

→ Overal zonnepanelen. Boven wegen en sportvelden, boven winkelstraten en stations. Zonne-energie kun je in de stad van 2050 op alle publieke plekken produceren. In mooie overkappingen, die met de zonnestroom zorgen voor mooi en veilig sfeerlicht.

De post-fossiele stad kan niet zonder duurzame energie. Esthetiek is daarbij cruciaal — één van de redenen van de weerstand tegen wind- en zonneparken is dat ze visueel niet aantrekkelijk gevonden worden. Hoe kunnen we duurzame energie mooi maken en daarmee succesvol in stedelijke toepassing, een aanwinst voor de publieke ruimte?

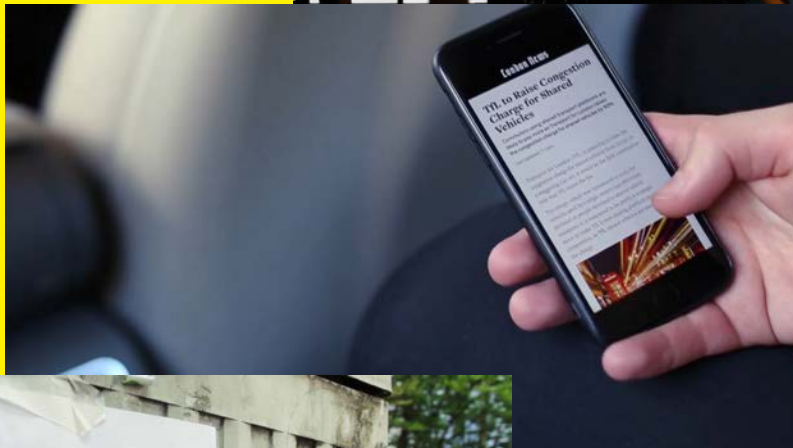
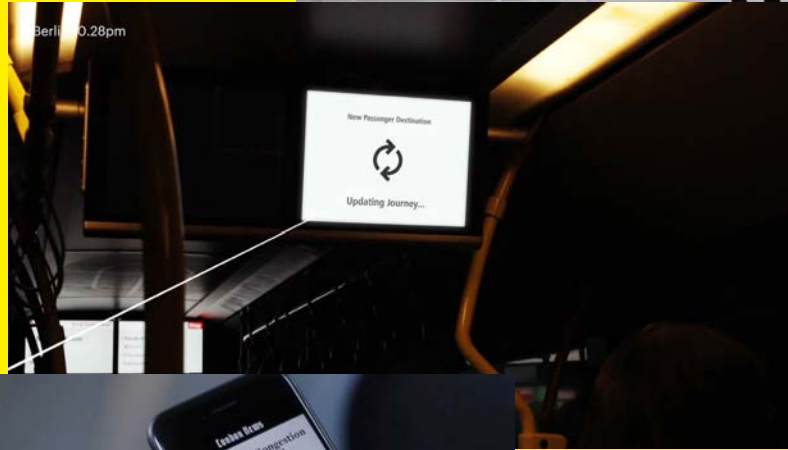
Pergolapanelen laat zien hoe zonnedaken in openbare ruimte een behoorlijke bijdrage kunnen leveren aan de elektriciteitsproductie, zonder het stadsbeeld te verstoren.

UIT HET JURYPAPPORT:

“Het meest praktisch toepasbare idee. In plaats van verlies ('horizonvervuiling'), benadrukt deze bijdrage de kans die hernieuwbare energie biedt om onze steden mooier en aantrekkelijker te maken.”

Platformsteden

door
Michel Erler

→ In de stad van de toekomst gaat het om toegang, niet om bezit. Softwareplatforms als Uber en Airbnb verbinden vraag en aanbod razend-snel. In deze korte film bezoek je Londen en Berlijn. Twee steden. Twee keuzes. Ga jij voor comfort? Of bescherm je liever je privacy?

Deze installatie presenteert twee keuzes. In het Berlijnse scenario houden bewoners veel privacy, maar duurt het een stuk langer om op je bestemming te komen. In Londen staat er daarentegen binnen een minuut een auto met chauffeur voor je neus. Het bedrijf dat de mobiliteit aanbiedt weet dan wel alles over je.

Het analyseren en voorspellen van energiebehoefte en mobiliteit is namelijk cruciaal in het Londense scenario. Het fictieve bedrijf Över weet door dataverzameling een oplossing te bieden voor zowel duurzame energie als transport. Maar hoeveel privacy willen we inleveren voor efficiëntie?

De film is te zien op de Post-Fossil City website.

UIT HET JURYPAPPORT:

‘Een film met fraaie beelden over een actueel onderwerp, die aantoont dat we het debat over de rol van technologie in onze steden veel beter moeten voeren.’

#2

“De afschrikwekkendheid

van sommige ideeën

raakte me diep.

Dat hebben we als

zodat we juist wél
de goede kant op gaan.”

— Lilian van den Aarsen,
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Routines doorbreken

—

Een interview
met **Johan** en
Ivo Schot
door
Saskia Naafs

Voor verandering moeten
we eerst uit onze 'comfort
zone' komen. Kunst kan
daarin een katalysator zijn.

→ Hoe komen transitie tot stand? En hoe kunnen kunst en wetenschap daaraan bijdragen? Daarover spreken we met muzikant Ivo Schot van theatercollectief Sun City en zijn vader Johan Schot, nu nog hoogleraar transitiekunde en techniekgeschiedenis aan de Universiteit van Sussex en vanaf 1 januari 2019 hoogleraar Comparative Global History aan de Universiteit Utrecht. Ze hebben beiden tijd vrijgemaakt voor een gezamenlijk interview in Amsterdam. Johan die in Brighton woont en werkt, is op doorreis naar Parijs. Ivo strijkt neer tussen de optredens van zijn band SUIt. Om maar meteen met de deur in huis te vallen, vragen we de wetenschapper en de kunstenaar of er inderdaad een crisis van de verbeelding is: hebben we moeite ons een stad zonder olie, gas en kolen voor te stellen?

| "Ga jij maar eerst,"

zegt Johan tegen zijn zoon.

Ivo: "Ik denk dat we visueel zwaar overprikkeld zijn. Maar er is een gebrek aan verbeelding als je het hebt over de juiste vragen stellen, op de juiste manier prikkelen en andere zintuigen aanspreken."

Sun City – dat naast Ivo uit Jeek ten Velden en Frank van Kasteren bestaat - liet in hun hoorspel (zie pag. 26-27) mensen luisteren naar de stad van de toekomst. Bezoekers hoorden de soundscape via een masker. Ze konden niets zien, maar juist daardoor hun

verbeelding de vrije loop laten. Ivo denkt dat kunst een middel kan zijn in de transitie naar een post-fossiele stad.

“Maar verandering bereik je niet met één kunstproject. Dat is een langlopend proces.”

Johan benadrukt dat onze verbeelding vaak technisch is.

“De elektrische auto, de zelfrijdende auto, de robot: dat zijn technisch ingekleurde toekomstbeelden. Waar mijn werk over gaat is de sterke samenhang tussen techniek, maatschappij en economie. Techniek is cultuur. Neem de pil, dat heeft een enorme verandering tussen de man-vrouwverhoudingen in onze samenleving tot stand gebracht. En het is een vrouwenpil niet een mannenpil, daar was een reden voor. De cultuur is gewoon ingebed in die pil.”

TECHNOFOCUS

Maar in veel toekomstverbeeldingen worden techniek, maatschappij, economie en cultuur uit elkaar gehaald. Dat is ontstaan in de industriële samenleving,

In de tijd van Leonardo da Vinci waren de grenzen tussen kunst en wetenschap nog fluïde

zegt Johan, die moeiteloos een klein college techniekgeschiedenis uit zijn mouw schudt:

“Als je in de premoderne tijd een techniek ontwikkelde die werkloosheid veroorzaakte, kwam je in de gevangenis. Dat was slecht voor de samenleving. Als je nu een techniek ontwikkelt die werkloosheid veroorzaakt ben je een held. We vinden het belangrijker om te innoveren, werkloosheid is een bijkomstigheid.”

Of neem klimaatverandering, gaat hij verder, we hebben eerst de problemen gecreëerd en kijken achteraf naar de gevolgen en proberen dat met regelgeving op te lossen.

“Wat er eigenlijk nodig is, is dat het sociale, het economische en het technische weer bij elkaar gebracht worden.”

Daarin kan kunst volgens beide heren een belangrijke rol spelen.

Johan: “In de tijd van Leonardo da Vinci waren de grenzen tussen kunst en wetenschap nog fluïde. Wij hebben silo’s in onze wetenschapssystemen gecreëerd. Daarbinnen gaat het altijd om hetzelfde zoekproces. We vragen niet meer hoe het anders kan. Kunstenaars doen dat wel. Kunst gaat eigenlijk over het hart van de wetenschap.”

Maar volgens Ivo is er ook bij kunstopleidingen sprake van silo-vorming.

“Als je kritische kunstenaars wilt opleiden die maatschappelijke vraagstukken kunnen oplossen, moet je de inhoud van het probleem boven de vorm van de uitvoering stellen. Dan moet je mensen opleiden

die eerst kritisch leren nadenken en pas daarna bedenken of ze het probleem benaderen door een gitaar op te pakken, te gaan verven, of bij wijze van spreken naakt door de stad te rennen.”

NIEUWE DIMENSIES BLOOTLEGGEN

Kunst laat je op een andere manier tegen problemen aankijken en legt nieuwe dimensies bloot. Ivo vertelt hoe Sun City en de Urban Futures Studio het hoorspel over de stad van de toekomst hebben ingezet in een workshop met de afdeling veiligheid, handhaving en toezicht van de gemeente Utrecht:

“We hebben van tevoren interviews gehouden over de toekomst van hun werk en de technologische implicaties. In theorie zou hun werk geautomatiseerd kunnen worden. Maar tijdens een van die gesprekken kwam iets interessants naar voren. De baas van de organisatie zei dat het belangrijk is dat niet alles technologisch perfect is: willen we worden zoals Singapore, waar alles is geautomatiseerd of wil je ademruimte voor de ‘fouten’ van de mens? Niet alle verkeerd geparkeerde auto’s moeten direct beboet worden, zei hij, want dan wordt je stad chagrijnig. Dat vond ik zo’n mooi inzicht. Dat maakt het belang van menselijkheid in zo’n organisatie duidelijk.”

Binnen een kunstproject kun je dus andere vragen stellen en ook emotionele ervaringen meenemen.

“Dit is heel belangrijk,”

vult Johan aan.

“Verandering is een lichamelijke ervaring. Via wetenschap kan je de

zintuiglijke kant van verandering niet meenemen. Via kunst wel. Neem het rijden in een elektrische auto, dat is een andere ervaring dan in een auto met verbrandingsmotor. Het is een andere lichamelijke sensatie. De wetenschap kan kunst daarvoor inzetten.”

‘DE-ROUTINISERING’

Leidt zo’n kunstproject dan direct tot gedragsverandering?

“Radicale veranderingen gaan altijd met kleine stapjes,”

benadrukt Johan.

“Transformatie is al gaande en wordt gestuurd door echte problemen. We hebben bijvoorbeeld lang niks aan het gasprobleem in Nederland gedaan. Door aardbevingen komen mensen in opstand, en nu moeten we opeens binnen twaalf jaar allemaal van het gas af. Dat is een enorme opgave.”

Met kunstenaars kun je interventies plegen die het bestaande veranderingsproces een beetje sturen, meer reflectief maken, er meer mensen bij betrekken.

Johan: “Dat is eigenlijk het doel: een bestaand veranderingsproces transformatiever maken. Daar heb je een heleboel kunstprojecten voor nodig, maar ook wetenschappers en een overheid die het nut van kunst inzien. “Nu wordt er nog raar opgekeken als je kunstenaars betreft bij een wetenschappelijke subsidieaanvraag.”

Stel dat je de financiering vindt om het hoorspel in twintig steden te laten horen en mensen op ansichtkaarten

laat schrijven wat voor stad ze voor zich zien, zoals Sun City in Eindhoven al deed.

Johan: “Die data kun je dan analyseren, patronen visualiseren, de resultaten presenteren en weer inzetten in een herontwerp. Je kunt er van alles mee doen om het verder te verbeelden. Maar het gaat mij om die ‘de-routinisering’. Onze theorie is dat je voor elke verandering mensen uit hun comfortzone moet halen. Daarom vond ik een ander project van Ivo zo mooi. Misschien wil jij daarover vertellen?”

vraagt hij aan zijn zoon.

“Dan kan ik daarna zeggen waarom ik het zo mooi vind.”

WAAROM EET IK ZOALS IK EET?

Ivo vertelt dat Sun City door diverse Brabantse landbouw- en voedselorganisaties gevraagd werd een project te maken over onze verstandhouding met voedsel en hoe we die kunnen veranderen. Ze deden dit Rauw Vlees-project met tachtig mbo-studenten van de filmopleiding van het St. Lucas in Eindhoven.

“Wij hebben dat in een drietal thema’s gegoten: apathie, naïviteit en luiheid. Deze emoties beschrijven ons onvermogen om te veranderen. Wij hebben bij die drie thema’s negen popliedjes geschreven en die leerlingen hebben daar vijfenveertig video’s bij gemaakt. We wilden het narratief doorbreken van de ‘onwetende consument’ en ‘de boer als boosdoener’ die in voedselschandalen verwickeld raakt. Wij zochten iets dat kon verbinden.”

Johan: “Mensen vinden duurzaam

voedsel doorgaans saai, ook die leerlingen. Maar op deze manier gaan ze verbinding zien tussen bijvoorbeeld luiheid en voedsel, en zien ze dat er veel dieper liggende emoties en routines aan hun eetgedrag ten grondslag liggen. Je laat die leerlingen op een nieuwe manier nadenken over voedsel. Niet met het opgeheven vingertje: ‘jij moet duurzaam eten’. Nee, ze worden op een creatieve manier aan het denken gezet: waarom eet ik eigenlijk zoals ik eet? Zo leg je die routines bloot en kun je ze doorbreken. Omdat ik vanuit die transities juist zo geïnteresseerd ben in de-routinisering, is kunst interessant.”

RADICALE VERANDERINGEN KOMEN IN KLEINE STAPJES

Om systemen te kunnen veranderen moet je eerst die routines ontdekken en openbreken. Ons hele vervoerssysteem is bijvoorbeeld ingericht op individueel gebruik van de auto. Dat ging niet zonder slag of stoot.

Johan: “Toen in 1896 de eerste auto naar Nederland kwam, waren er geen wegen, geen pompstations. Niemand wist wat hij met de auto aan moest. Toch is die ontwikkeling er gekomen. Kijk om je heen, we hebben de hele stad aan de auto aangepast. Als je het parlement nu zou vragen te stemmen over een nieuwe innovatie die wereldwijd miljoenen doden per jaar veroorzaakt, dan komt het er niet doorheen. Ook toen maakten mensen zich daar zorgen over, maar zulke radicale veranderingen hebben dus plaatsgevonden in de geschiedenis, en die gaan ook in de toekomst plaatsvinden.”

Alleen moeten we daarvoor eerst die

routines doorbreken. Dat gebeurt nog niet. Elektrische en zelfrijdende auto’s worden op dit moment zoveel mogelijk gemaakt als een kopie van de bestaande auto, een voortzetting van het huidige systeem. Wat we eigenlijk moeten doen, is het hele mobiliteitssysteem op z’n kop zetten.

Johan: “Denk aan mobiliteitsproviders die jou in de toekomst van a naar b brengen. Je hebt geen eigen auto meer nodig; zij organiseren het multimodale verkeer voor jou. Dat vergt wel een gedragsverandering en die moet samen gaan met de technische verandering.”

TRANSITIE IS EEN SOCIALE BEWEGING
Vader en zoon zijn het vaak met elkaar eens gedurende het gesprek, maar als het op concrete maatregelen aankomt, denken ze er soms anders over. Ivo vindt bijvoorbeeld dat de overheid meer kan doen om verandering af te

Toen in 1896 de eerste auto naar Nederland kwam, waren er geen wegen, geen pompstations. Niemand wist wat hij met de auto aan moest.

dwingen, door kiloknallervlees meer te belasten of door vleesvervangers van de Vegetarische Slager goedkoper te maken.

“En zou je vliegtickets en kerosine niet eens moeten belasten als je wilt dat mensen milieuvriendelijker reizen?”

vraagt hij zich af.

Maar Johan benadrukt dat prijs alleen mensen niet uit hun routine haalt.

“Vroeger was benzine een kwartje per liter, nu is het 1,50 euro en mensen betalen dat gewoon, want ze denken dat ze geen keuze hebben. Natuurlijk moet de overheid belasting gaan heffen op vliegtickets, maar sommige mensen zullen nog steeds bereid zijn een duur vliegticket te betalen, terwijl anderen het zich niet meer kunnen veroorloven. Zo krijg je sociale ongelijkheid.”

Wat volgens hem nodig is, is dat je socio-technische systemen anders inricht en alternatieven aanbiedt. Waarom zou Schiphol transfer-passagiers niet aan kunnen bieden dat ze vanaf Amsterdam met de Thalys verder reizen naar Parijs, zoals Johan na het interview doet.

Hij was ooit betrokken bij een discussie over de vijfde landingsbaan van Schiphol, vertelt hij. Schiphol zit al heel lang vast in zijn routine van groei.

“Het zou goed zijn om een kunstproject te doen met de top van Schiphol. Want als ze niet mogen groeien, zijn ze bang om hun concurrentiepositie te verliezen. Daar zijn ze heilig van overtuigd en ze kunnen jou heel goede argumenten geven waarom dat zo is. Maar ik ben ervan overtuigd dat het niet zo is.

Alleen moet je iets loslaten en dat is routine. Die routine zit ingebed in die systemen want op dit moment zijn er twee afzonderlijke bedrijven, de Thalys en Schiphol, en die definiëren hun belangen anders en werken niet goed samen.”

En zo zijn we weer bij de routines aanbeland. Als je wilt veranderen moet je routines doorbreken, mensen uit hun comfortzone halen, ze prikkelen om andere vragen aan zichzelf te stellen: heb ik die auto wel nodig, is het wel verantwoord om drie keer per jaar met het vliegtuig op vakantie te gaan en zes keer per week vlees te eten, moet een vliegveld altijd blijven groeien?

“Transitie is een sociale beweging,” zegt Johan.

Kunst kan helpen om die beweging op gang te brengen.

www.wearesuncity.org
www.johanschot.com

Maar verandering bereik je niet met één kunstproject. Dat is een langlopend proces.

Routines doorbreken

#3

“Wetenschappers

veranderen wat we

niet-weten in het

bekende, ze halen de

vangst binnen als
visser; kunstenaars
gaan juist
de wilde zee op."

— Rebecca Solnit, schrijver

Het nieuwe verhaal van de Elfstedentocht

Onur Can Tepe en Esther estévez

4 januari 2050

Vandaag is het precies 53 jaar geleden dat de laatste Elfstedentocht werd gereden. Ieder jaar op 4 januari gaan we naar Leeuwarden om te herdenken. Ieder jaar wordt de kans dat we het eens zullen meemaken kleiner door de stijgende temperaturen. Vandaag de dag is het zo goed als onmogelijk dat de kanalen en sloten dichtvriezen. Laat staan een Elfstedentocht. Net zoals de meeste mensen die aan het ritueel meedoen, heb ik er nog nooit eentje meegemaakt.

Het ritueel is geen viering, zoals mijn verjaardag twee dagen geleden. We gaan erheen om een naderend einde te gedenken. Er worden bijvoorbeeld wandeltochten georganiseerd langs de route waar vroeger de schaatstocht werd gehouden. Ook waren er dit jaar foto's te zien. Ze toonden flarden van hoe de race vroeger was. Op de beelden zag je de geconcentreerde schaatsters, een opgewonden publiek van alle leeftijden en de festiviteiten bij de finish. Dit jaar werden ook mensen geïnterviewd die het evenement nog hadden meegemaakt. Een oude man vertelde dat, toen hij de race voor het eerst zag als twaalfjarige, hij zichzelf beloofde om zelf mee te doen als hij ouder was. Om zich aan die belofte te kunnen houden, zorgde hij ervoor dat hij altijd getraind en voorbereid was. Hij had niet kunnen voorzien dat het de laatste keer zou zijn en dat hij de Elfstedentocht nooit zelf zou rijden.

Ik vind het belangrijk dat mijn kinderen ieder jaar meegaan op 4 januari. Ze wandelen langs de route, zien de foto's, luisteren naar de verhalen en stellen voortdurend vragen. Ze stellen zich voor wat de Elfstedentocht vroeger was. Ze zien hoe belangrijk dit sportfeest was voor hun grootouders. Sterker, het was onderdeel van hun identiteit. Maar juist hun generatie en de generaties voor hen waren onbewust de oorzaak van de temperatuurstijging die uiteindelijk leidde tot het verdwijnen van de Elfstedentocht. Door de herdenking snappen mijn kinderen dat inmiddels; ze zien de oude traditie als onderdeel van onze geschiedenis van klimaatverandering.

Ik ben nu precies even oud als mijn ouders waren toen ze mij kregen. Het was een roerige periode. In die tijd werd Nederland regelmatig opgeschrikt door gewelddadige aanvallen op de Westerse wereld, de Britten waren net uit de EU gestapt en de discussie over klimaatverandering begon op te komen. Mijn ouders waren deel van een gefrustreerde generatie die niet kon omgaan met deze veranderingen. Ze konden de ontwikkelingen niet verklaren. Dat leidde tot verwarring, vergezeld door keiharde maar vaak richtingloze kritiek.

Wat het zo ingewikkeld maakte is dat alle problemen waar ze mee te kampen hadden, voortkwamen uit de daden van meerdere generaties. Het geweld kwam voort uit historische oorlogen in regio's ver van hun bed. Er was de decennialange opkomst van het neoliberalisme en individualisme in het Verenigd Koninkrijk. Het debat over CO2-uitstoot was over de jaren heen sterk gepolitiseerd. Allemaal historisch te verklaren, maar deze generatie kampte met een onmacht deze geschiedenis te zien, wat hen gefrustreerd en afwijzend maakte.

Uit de overblijfselen van die frustratie vormde mijn generatie een nieuw begrip van wat er om ons heen gebeurde. De herdenking van de Elfstedentocht is daar een voorbeeld van.

Wij zien het verdwijnen van de Elfstedentocht als iets dat ons overkomt. Wij hebben er geen controle over, maar het is wel onze verantwoordelijkheid om onze verbintenis ermee te behouden. Daarom

wandelen we dezelfde route, bekijken we de beelden en kunstwerken, luisteren we naar verhalen en organiseren we bijeenkomsten. We zien hoe een traditie langzaam verdwijnt en herinneren onszelf aan wat we kunnen doen voor het milieu en wat het milieu voor onze cultuur betekent. Mijn ouders' generatie had het altijd over hun verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties. Wij hebben het juist over onze erfenis van voorgaande generaties.

Hoewel we weten dat de kans minuscuul is, bezoeken we de Elfstedentochtherdenking elk jaar op 4 januari, stiekem hopen dat de tocht dit jaar toch gehouden kan worden. Wanneer dat niet gebeurt, weten we dat de kans volgend jaar nog kleiner zal zijn. Het is dus nogal een melancholisch gebeuren, maar het is heel speciaal om er te zijn en het mee te maken.

141 jaar nadat de eerste Elfstedentocht werd georganiseerd, is het nog steeds deel van onze cultuur en onze identiteit. Maar het betekent iets heel anders voor mijn kinderen dan het voor mijn ouders betekende.

Daan Dijkstra Rotterdam, Nederland.

“Alles is er al, je moet het alleen leren zien”

—

Een interview
met
BreukersGodrie
door
Saskia Naafs

BreukersGodrie verleidt mensen tot verandering met veelzijdige metaforen. Met hun Ark van het Nieuwste

ze
y

Ze ontmoetten elkaar aan de Radboud Universiteit Nijmegen, bij een honours programma over Darwins evolutietheorie. Walter Breukers studeerde filosofie en biomedische wetenschappen. Jaap Godrie had al een opleiding aan de kunstacademie en het conservatorium achter de rug en studeerde economische geschiedenis. Ze vonden elkaar in hun hang naar diepgang. Op die eerste kennismaking volgden avondlange gesprekken met flessen rode wijn op tafel, waarin jazzmuziek voorbij kwam, de basgitaar, Nietzsche en Wittgenstein. De twee studenten begonnen een eigen studium generale: benaderden wetenschappers en kunstenaars die ze bewonderden en gingen langs op gesprek.

Walter: "Wij zijn hongerig naar nieuwe inzichten, nieuwe perspectieven, nieuwe verhalen. Die ontmoeting tussen de creatieve en de academische disciplines, dat is nog steeds de kern van ons werk. Dat is ook het grote plezier van wat wij doen."

Al tijdens hun studietijd ontstonden de eerste projecten: ze doken in Facebook toen het nog een relatief nieuw fenomeen was en maakten er een multimediaal project over met tekst en video. Ze tekenden ook de levensverhalen op van mensen die op een keerpunt in hun leven stonden, die de dood zagen naderen, of juist met nieuw leven verblijd werden.

Jaap: "Door goed te luisteren naar iemand met een andere achtergrond, ga je ook anders kijken naar wat jou zelf beweegt en vallen je andere dingen op. Daaruit kwamen de ideeën voor onze projecten. We merkten de kracht daarvan en zijn na onze studietijd gaan zoeken hoe we dat konden uitbreiden."

Ze studeerden af in 2010, midden in de financiële crisis, maar een baan in loondienst zochten ze niet. Sterker nog, ze sloegen allebei aanbiedingen om te promoveren af en gingen door als duo: BreukersGodrie. Acht jaar later zitten ze in de directiekamer van een oude plasticfabriek in Amsterdam-Westpoort. Trotse winnaars van de Post-Fossil City Contest, met hun Ark van het Nieuwste Verbond.

Het uitzicht vanuit hun kantoor op de eerste verdieping toont een stad in verandering. Dikke rookpluimen dwarrelen omhoog vanuit de kolencentrale aan de Hemweg, maar ernaast staat ook een handvol windmolens aan de horizon. Vier rijen voortrazend verkeer scheiden het industrieterrein van het Westerpark, maar op de parkeerplaats voor de deur zijn ook twee plekken voor elektrische auto's gemarkeerd. Als ze niet op pad zijn, bedenken ze hier hun ideeën. Jaap, de bedachtzame die zijn woorden zorgvuldig weegt, gebruikt beelden. Hij is vaak achter de grote schildersezels te vinden. Walter, die direct enthousiast antwoordt op iedere vraag die je hem stelt en je meeneemt in zijn gedachtestroom, gebruikt taal als instrument. Hij zit veelal achter de computer, of met zijn neus in de boeken. Als hen iets interessants te binnen schiet, delen ze het direct met elkaar.

Walter: "Niet pas als het goed genoeg is, die neiging hebben we afgebroken. We praten, mailen, whatsappen meteen over onze ideeën, want je weet nooit waar jouw idee bij de ander toe leidt."

Het vraagt om een soort ego-loosheid, vertrouwen in de ander, zeggen ze.

Walter: "We zien het ook niet zozeer als onze ideeën, we proberen ze te verzamelen en te mixen. Werkt dat niet? Dan hup, iets anders."

Jaap: "Zo ontstaat een snelheid van ideeën. Wij hebben een hele andere manier van werken, van denken en van karakter. Dat verdwijnt niet en gelukkig maar. We versterken elkaar."

Walter is volgens hem de denker.

"Hij kan echt zitten peinen en een hele ketting aan gedachten in zijn hoofd aan elkaar rijgen."

Jaap is volgens Walter dan weer preciezer in de afwerking.

"Dat gaat wel tien generaties terug in zijn familie."

Jaap kan nog tot het laatst tobben over de juiste materialen, vertelt Walter. Wat ze gemeen hebben is de associatieve manier van denken.

Jaap: "We houden van de poëzie in alledaagse dingen. We kunnen allebei enthousiast worden van iets nieuws en daarop samen verder denken."

De opdrachten die ze doen worden steeds groter. Ze bedachten zelf De Groene Eeuw, omdat tijden van grote verandering om grote verhalen vragen. Het is een wenkend toekomstperspectief gebaseerd op de Hollandse handelsgeest, waarvoor ze twintig ondernemers, historici, en directeuren interviewden.

Jaap: "Mensen denken altijd vanuit een bepaald discours. De gedachte is: zoals wij leven, leven we al duizenden jaren. Maar plaats het

Hoe groter de verandering die nodig is, hoe meer wij in ons element komen.

eens in een andere context en dan ontstaat al een fris nieuw perspectief.”

Onlangs gaven ze een presentatie aan ABN Amro over de aard van bankieren en gingen daarvoor terug naar het ontstaan van banken. Zo ontdekten ze dat bankiers een belangrijke rol hebben gespeeld in de Italiaanse renaissance: bankiers wisselden hun wiskundige kennis uit met architecten, beeldhouwers en schilders.

Jaap: “Na de bankencrisis had het voor de hand gelegen om met een kritisch verhaal te komen, maar wij wilden juist op zoek naar de verbinding en mensen zo openstellen voor verandering.”

Wat in hun studietijd begon met een portret van een persoon, doen ze nu voor grote organisaties die willen veranderen.

Walter: “Ook zij staan op een belangrijk levensmoment. Ze hebben een inspirerend verhaal nodig dat bij hen past, dat meer is dan een droge PowerPoint. Wij gebruiken filosofische, historische en kunstzinnige metaforen om mensen in beweging te brengen. Hoe groter de verandering die nodig is, hoe meer wij in ons element komen.”

De Post-Fossil City Contest was hun dan ook op het lijf geschreven.

Walter: “Onze werkwijze begint bij een behoefte aan verandering en aan een verhaal dat daar voor zorgt. Verduurzaming is een wereldwijde opgave, dus heb je een verhaal nodig dat veel mensen aanspreekt.”

Jaap: “Goed vertelde verhalen kunnen iets in beweging brengen.” De

vraag was: hoe verbeeld je de stad van de toekomst, een stad zonder fossiele brandstoffen? Walter begon direct te associëren: fossiele energie, wat is dat eigenlijk? Dat zijn overleden planten, het is geconcentreerde dood. Dat is eigenlijk prachtig materiaal, dat moet je niet achteloos verbranden.”

En hoe ziet een stad van de toekomst er eigenlijk uit? We denken dat het iets heel nieuws zal zijn, maar bestaan steden niet altijd uit materialen die ergens anders vandaan komen?

| “Steden zijn herschikt verleden,” zegt Walter.

“Dat betekent dat de toekomst bestaat uit materialen die uit het verleden zijn aangereikt. Als je dat ziet, zal je zorgvuldiger met materialen omgaan omdat je weet dat de stad van de toekomst daar ook in schuilt.”

Zo kwamen ze uit bij een ‘symbolische stad’. Daar maakten ze een verhaal over en bouwden ze een maquette van. Als echte architecten, ook al zijn ze dat niet, haast Walter te zeggen.

“Wij zijn alleen specialisten in verhalen vertellen. En verder in alles en niets. Hier op kantoor staan slechts een paar van onze boeken maar onze collectie gaat alle kanten op: van schilderkunst tot geometrie, biologie en filosofie, en van de bijbel tot wetteksten. Alles is een gereedschapskist.”

Jaap: “Wij hebben absoluut een holistische benadering. De slag naar een duurzame samenleving, dat is zo’n enorme opgave, dat is vanuit één specialisme niet te overzien.

Je moet allerlei perspectieven combineren om die slag te maken. Dat is denk ik ook een groot probleem in het Westen, omdat het holistisch denken hier minder vanzelfsprekend is dan bijvoorbeeld in Azië. Geluk hangt daar meer af van de mensen om je heen, je omgeving. Wij hebben een individueel ingerichte samenleving.”

De tweede stap was dat ze een eerste gebod bedachten: do not create future, reorganise past.

Jaap: “We zochten een voorbeeld van een zin of een tekst die grote impact heeft gehad op de manier waarop wij samenleven. Zo kwamen we bij die Ark uit, want de tien geboden die Mozes in ontvangst nam, hebben een enorme invloed gehad op de manier waarop wij vandaag nog leven. En eigenlijk zelfs op de manier waarop wij met het klimaatvraagstuk omgaan. Dat is kennelijk een fantastische vorm geweest om een gedachte over te brengen, dat inspireerde ons.”

Het eerste gebod vulden ze aan tot er tien duurzame geboden waren: abstract én uitnodigend, zodat iedereen zich erin kan herkennen. Geen opgeheven vingertje, want dat past niet bij deze tijd.

Walter: “De geboden moesten niet in steen gebeiteld zijn, maar open staan voor interpretatie. Het eerste gebod zegt: see language as a tool to change reality. Dat is eigenlijk het motto van ons werk. Het zijn geen waarheden, maar tools om te veranderen. En als die tools niet werken, pak dan een andere. In het tiende gebod staat dan ook: create your own covenant. Wij hebben een

voorzet gedaan, maar als je denkt dat in jouw stad iets anders werkt: doe het dan.”

Om die geboden heen maakten ze hun eigen Ark. Een mysterieus voorwerp dat gedurende veertig jaar van stad naar stad moet reizen, zodat een kettingreactie van verandering ontstaat. Over die vorm hebben ze lang nagedacht. De Ark moest namelijk mysterieus zijn, net als de oorspronkelijke Ark.

Walter: “Hoe kan een heiligdom nou net zo makkelijk toegankelijk zijn als een frikadelaautomaat, dat kan niet. God wist dat al, hij was een hele goede vormgever en een hele precieze. Hij wist heel goed dat de vorm van het verhaal net zo belangrijk is als de inhoud ervan. Sowieso is religie een inspiratiebron voor ons omdat het altijd inhoud koppelt aan vormgeving. En religieuze verhalen behoren tot de langst doorvertelde verhalen die we kennen.”

Walter puzzelde op de geboden. Toen die eenmaal stonden, heeft Jaap zich nog tot het laatste moment over de vormgeving gebogen.

“Wij vinden dat elk verhaal een andere vorm nodig heeft. Dat nemen we zo serieus dat we elke keer een compleet andere discipline beoefenen. Laat ik het zo zeggen: we hadden nog nooit eerder een Ark gemaakt. Daar gaat dus veel tijd en energie in zitten. Elk detail maakt uit. Als iets goed is, als het je echt raakt, dan is dat vaak omdat niet alleen het verhaal tot in detail klopt, maar ook de manier waarop het overkomt. We wilden niet dat die tien geboden in één keer te zien zouden zijn.”

Jaap legt uit dat het hout en het folie dat de geboden afschermt op een specifieke manier bewerkt zijn. Op het Utrechtse stadhuis, waar de Ark tentoongesteld stond, kwam een ontwerper naar hen toe en zei: ‘Ik heb net een half uur zitten kijken en snap nog steeds niet hoe die Ark in elkaar steekt’.

Jaap: “Dat is een mooi teken. Doordat we er veel tijd en zorg aan besteed hebben, is het getransformeerd. Het is niet direct te begrijpen. En dat is wat een heiligdom moet doen. Het moet een object zijn dat aantrekt, maar ook afstoot.”

waar jij uit bestaat, dat was ooit een plant of misschien wel een uil of een insect, en al die levensvormen zijn gelijkwaardig.”

Jaap: “Een van de redenen waarom wij dit werk doen, is om te laten zien dat er zoveel andere rijkdom aanwezig is in je leven die je gemakkelijk over het hoofd ziet. Het gaat al snel over zaken die met financiële zekerheid te maken hebben. Over concrete zaken. Daar valt nog heel veel te winnen.” Walter vult hem nog één keer aan: “Je zou kunnen zeggen dat veel van onze huidige toekomstvisioenen vooral materieel zijn geschetst. Wij zeggen: alles is er al, je moet het alleen leren zien.”

Duurzaamheid is een terugkerend thema in hun werk en ook het centrale begrip in de Ark van het Nieuwste Verbond. Maar duurzaamheid is ook een uitgekauwd begrip. Dit tweetal laat je er op een frisse, andere manier naar kijken.

Walter: “Die oude Ark stelt de mens centraal als kroon op de schepping. Alle levensvormen staan ten dienste van de mens. Dat is tweeënhalf duizend jaar geleden bedacht en zo hebben we onze samenleving ingericht. Dat is een enorm risico. Met het vijfde gebod, remember you once were an owl, willen we zeggen: ‘Hé, het organisch materiaal

#4

“Op maar één
manier naadenken
over de wereld,

gaat gepaard met

70

ontzettend

veel geweld.”

— Willem Schinkel, filosoof

6 lessen over het verbeelden van de toekomst door Wytske Versteeg & Peter Pelzer

De Post-Fossil City Contest zocht naar manieren om de stad van de toekomst te verbeelden. Wat leerden we? Een antwoord in zes lessen.

1. De toekomst bestaat slechts in je eigen achtertuin

→ Als het over de toekomst gaat denken we vaak groot en abstract. Een plankkaart met dikke pijlen en gekleurde vlekken om de toekomst van een stad te beschrijven. Niemand weet precies wat het betekent, maar niemand is het er ook mee oneens. Of zet 25.000 windmolens neer op de Noordzee, ver weg van iedereen, om eindelijk eens vaart te maken met de energietransitie. Mooie plannen en duizelingwekkende aantallen, maar ze staan ver af van het dagelijks leven. Ze worden pas relevant wanneer ze dicht bij jou plaatsvinden; als het weiland in de buurt verandert in een solar farm, de windmolens strepen trekken in wat ooit een vrije horizon was of gepland zijn op de plek waar je familie al generaties lang vist. Of als die aardgasboring de muren van jouw huis laat scheuren. Protesten daartegen worden vaak smalend afgedaan als NIMBY-gedrag (Not In My Backyard), maar dat is te simpel. Wat er werkelijk gebeurt, is dat de toekomst plotseling een plek krijgt: een abstracte tijd wordt

zichtbaar op een specifieke plaats. Plotseling doet de toekomst er toe. Plaats en nabijheid zijn dus belangrijk in een toekomstverbeelding. Hoe ziet de toekomst eruit op een plek waar je je thuis voelt, waar je om geeft? Op dit moment hebben we weinig antwoorden op die vraag; we moeten het doen met kleurloze bijvoeglijke naamwoorden om de toekomst te beschrijven. Veel Nederlandse steden bouwen nu bijvoorbeeld aan gasloze wijken, waarin huizen niet meer op het aardgas aangesloten zijn. Mooi natuurlijk, nul op de meter. Jammer alleen dat de term geen enkele aanwijzing geeft over wat er, behalve de afwezigheid van gas, dan wél in zo'n wijk te beleven valt. Datzelfde geldt voor een term als CO2-neutraal of het Engelse decarbonization en, we geven het eerlijk toe, ook voor onze eigen Post-Fossil City Contest.

Want pas als je gaat inzoomen wordt de toekomst echt ingewikkeld. Juist het dagelijks leven – in een al dan niet gasloze wijk – blijkt in de praktijk het moeilijkst te voorspellen. Kijk voor de grap eens naar een science fiction-film. Hoe ver in de toekomst dat soort films ook spelen, het rolpatroon tussen de personages is bijna altijd precies dat wat we al kennen. Keer op keer blijkt dat we technologische vernieuwingen veel beter kunnen voorspellen dan de veranderingen in onszelf. Dat is namelijk een gecompliceerd emotioneel weefsel. Het barst van de routines en relaties, die ons normaliter niet eens opvallen: tussen jou en anderen, tussen jou en de stad, tussen heden, verleden en toekomst. De meeste van de 250 inzendingen die we ontvingen, keken aan dat web van relaties voorbij. Het merendeel richtte zich op een technologische fix. Vaak waren de ingezonden beelden geschetst vanuit een helikopterperspectief en kwam er geen mens in voor. Niemand

is het ermee oneens, omdat het er voor niemand echt toe doet. Totdat die fix in jouw achtertuin landt en het conflict begint. Want het is jouw achtertuin, waarin je al sinds jaren 's ochtends koffie drinkt, met je kat naast je en met uitzicht op de kerktoren verderop, en wie heeft het recht om jou dat te ontnemen? Vervang achtertuin door auto, biefstuk, vliegreis, gasfornuis of een van de ontelbare andere zaken die in een post-fossiele samenleving niet vanzelfsprekend zijn. Dan pas zie je dat breekbare web van bestaande relaties tussen mensen, voorwerpen en plekken. Dat web blijft onzichtbaar in vage termen als gasloos en nul op de meter. Maar alleen daar doet de toekomst ertoe; pas wanneer het (ook) om jouw achtertuin gaat, staat er echt iets op het spel. De toekomst is hier – en dat is niet altijd leuk.

2. Tussen utopie en dystopie

We kunnen ons de toekomst eenvoudiger voorstellen in zwart-wit dan in de grijstinten van ons gewone leven: we schieten naar de uitersten van utopie of dystopie. In de Post-Fossil City Contest vroegen we kunstenaars aanvankelijk om utopieën: we zochten naar prikkelende ideeën voor een betere stad. Maar van de finalisten leerden we dat soms juist een dystopie de toekomst tastbaar kan maken. Utopie, van ou-topos, betekent letterlijk 'geen plaats'. Dat is meteen ook het probleem: utopische settings zijn vaak weinig tastbaar. "Hell is always vivid and convincing. Heaven, unfortunately, tends to be vaguely sweet, tenuous and monochrome", schreef Michael Lynch, en hij had gelijk. Niet voor niets verschijnt het zinnetje 'ze leefden nog lang en gelukkig' altijd pas aan het einde van een sprookje. Vanaf dat moment valt er niets meer te vertellen, er wordt niets meer gewonnen en er wordt niets verloren. Een dystopie daarentegen is dramaturgisch aantrekkelijk; denk aan Hollywoodfilms als *The Day after Tomorrow*, *Children of Men* en *Elysium*. En onder de finalisten

van de Post-Fossil City Contest bevindt zich *The People of Petrotopia*. Petrotopia vertelt de verhalen van Utrechters in een tijd waarin de stad bijna ten onder is gegaan aan klimaatverandering; mensen vluchten naar Dhroog Catherijne voor voedsel en beschutting.

Petrotopia gaat over ons, en over een stad die we kennen en waarderen. Zo'n dystopie laat pijnlijk helder zien wat wij kunnen verliezen, in tegenstelling tot veel utopieën; die tonen vaak een wereld in pastelkleuren, die abstracte anderen ooit kunnen bewonen. Ook een post-fossiele samenleving kent onvermijdelijk verliezers. Een utopische toekomstverbeelding die dat feit negeert, is per definitie ongeloofwaardig. Aan de andere kant is een dystopie leuk voor in de bioscoop, maar biedt ze vaak geen handvatten voor actie. Sterker nog: dystopisch denken kan leiden tot self-fulfilling prophecies. 'De wereld gaat toch wel ten onder, wat kunnen wij eraan doen?'

Maar utopie en dystopie liggen vaak dicht bij elkaar dan je denkt. Zo is de inzending Cow & Co. een subtiele kritiek op ons voedselsysteem waarin voedselconsumptie en -productie ruimtelijk volledig zijn losgezongen. Bertha 85 biedt ons een ander perspectief, wanneer zij als ZZP'er geheel zelfstandig door de stad loopt om haar melk te verkopen. De inzending brengt het publiek in verwarring, omdat het mechanische karakter ervan indruist tegen romantische ideeën over het platteland. Maar was dit wel zoveel erger dan de huidige bio-industrie? Wat de een utopisch vindt, blijkt een schrikbeeld voor de ander, en juist daardoor ontstaan er verhitte gesprekken. Plotseling kijken we met een nieuwe blik naar de soms absurde wereld die we nu als vanzelfsprekend zien. Wat we eerder niet eens opmerkten, wordt opnieuw onderwerp van debat.

3. De beste verbeelding schetst een onvolledig beeld

Stedelijke verandering doet er pas toe in een stad die je kent. Doe je ogen dicht en denk eens aan zo'n stad. Tien tegen één dat je geen plattegrond voor je ziet, niet het netjes geordende totaaloverzicht van een stratenpatroon, maar de ervaringen die je in die stad opdeed, herinneringen gekoppeld aan een specifieke plek. De cafés die je hebt bezocht, de straat waarin je hebt gewoond – en zelfs van die bekende plekken zul je geen volledig beeld hebben.

Beleidsplannen vatten de stad altijd samen: ze duwen haar in overzichtelijke statistieken, plattegronden, helikoptervisies. Zulke abstracte vormen staan ver af van onze beleving. Ze spreken hoogstens het verstand aan, precies zoals de analyse van muziek je nooit de emotie zal opleveren die je in een concertzaal beleeft. De stad in zo'n beleidsplan is niet de stad die je dagelijks beleeft. Dus hoe verbeeld je een post-fossiele stad op een manier die raakt aan de menselijke ervaring?

Het antwoord van de finalisten: door niet te precies te verbeelden, niet teveel in te vullen, en door meer zintuigen

aan te spreken dan slechts onze ogen. Sensorial timetravel vraagt de bezoeker om zich letterlijk door onze tijd heen te worstelen: er is een nauwe doorgang tussen twee opgeblazen banden, die de stank van fossiele verbrandingsprocessen uitstoten. De inzending richt zich op de neus – tenslotte is geur sterk gekoppeld aan herinneringen - maar ook op de huid. Wie zich een weg heeft gebaand door de Sensorial timetravel voelt zich vies, een gevoel dat nog enige tijd blijft hangen – precies zoals de effecten van fossiele brandstoffen niet zomaar verdwenen zijn, wanneer de overgang naar post-fossiel eenmaal gemaakt is. Nog een mooi voorbeeld is *City of Sounds and Silence*, dat de bezoeker vraagt om een kap op te zetten en zich over te geven aan een driedimensionaal hoorspel van de post-fossiele stad. Door te stampen met je voeten bepaal je een route door de stad van de toekomst, zonder dat je iets kunt zien van je omgeving. Iedere keer hoor je weer andere dingen. Schreeuwende mensen tijdens protesten, muzikanten op straat of paniek in een stedelijk vluchtelingenkamp. De route is iedere keer anders, maar geen moment saai. Het duurt even voordat je beseft waarin dit stedelijk landschap afwijkt van onze huidige steden. De auto's zijn verdwenen en in plaats van het motorgeronk hoor je kwakende eenden en straatmuzikanten. Juist doordat het beeld ontbreekt, komt je verbeelding op gang.

4. Er is geen one size fits all

Als je verbeelding van de toekomst maar overtuigend genoeg is, heb je een goede kans die toekomst te beïnvloeden. Dus zetten bedrijven vaak een sterke en visueel indrukwekkende toekomstvisie neer, die aantrekkelijk genoeg is om supporters te vinden.

Ook politici schuiven vaak een beperkt beeld van de toekomst naar voren. In de jaren tachtig had de Britse premier Margaret Thatcher het over TINA: There is No Alternative. Ze bedoelde hiermee dat er geen alternatief mogelijk was voor de neoliberale maatregelen die haar partij voorstelde. Die manier van denken bleek uiterst overtuigend: nog steeds loopt iedereen die twijfelt aan de zegeningen van radicale marktwerking, het risico te worden weggezet als naïef of een sukkel. Zo wordt beleid gedepolitiseerd en voorgesteld als het gevolg van een onvermijdelijke ontwikkeling, waaraan geen keuze te pas is gekomen. En inderdaad: als we ons laten meevoeren door de dominante verbeelding, lopen we het risico om helemaal niets te beslissen, domweg omdat we niet eens bedenken dat er wel degelijk een alternatief bestaat. Artistieke verbeelding biedt een manier om keuzes zichtbaar te maken.

Bijvoorbeeld door de gevolgen van verschillende toekomstscenario's expliciet te maken. De inzending Platformsteden verkent de toekomst in twee uiteenlopende steden, waarin software platforms meer of minder speelruimte kregen. In Berlijn heb je veel privacy, maar duurt het lang om van A naar B te komen. In

Londen weten bedrijven alles van je, maar staat er meteen een chauffeur voor je klaar na een druk op de knop.

De één is niet per se beter dan de ander, het gaat om een zorgvuldige afweging tussen efficiëntie en privacy.

Of neem Afrikaanse Alternatieven, een inzending uit Zuid-Afrika. Wetenschapper Blake Robinson en vormgever Karl Schul-schenk (bekend van de tv-serie Black Mirror) zijn gefrustreerd over de militarisering van de openbare ruimte, Chinese investeringen in Afrika en de bijkomende. Tegenover deze smart city zetten ze een Afrikaanse Stad, die voortborduurde op bestaande tradities van circulariteit en een levendig straatleven. Deze scenario's zijn uitgewerkt in gedetailleerde visualisaties. Het is aan de kijker een oordeel te vormen, al is de voorkeur van de bedenkers niet bepaald verborgen. Een laatste voorbeeld. De inzending Pergolapanelen laat zien hoe zonnepanelen veel flexibeler ingezet kunnen worden. In het voorstel gaan de panelen naadloos op in de stad. Ze worden vormgegeven als deel van de publieke ruimte, bijvoorbeeld als overkapping van een sportveld, of als pergola om onder te barbecueën: de zonnecellen zorgen voor gekoelde drankjes en een hete BBQ. Kunstenaars die de tentoonstelling bezochten, waren kritisch over het idee; het bestaande systeem blijft intact, en de esthetiek van de panelen werkt vooral goed in een nieuwbouwwijk. Maar veel beleidsmakers werden hier juist erg enthousiast van; het idee is haalbaar en niet al te ver weg.

Verbeelding is nooit neutraal. En dat is niet erg. Als er maar ruimte bestaat voor meerdere verbeeldingen, die het tegen elkaar kunnen opnemen. Zodat we alternatieven hebben, iets om uit te kunnen kiezen. Liever dat dan slechts die ene verbeelding, die zo vanzelfsprekend lijkt dat we niet eens doorhebben dat het slechts verbeelding is.

5. Verbeelding is relatief

Met alle onzekerheid over hoe de post-fossiele stad eruit komt te zien, weten we één ding zeker; ze wordt gebouwd op de structuren van nu. Dat maakt het belangrijk om ook te zoeken naar de kracht van het bestaande. Neem bijvoorbeeld de rol van de fiets in Nederlandse steden, die zonder vooropgezet masterplan tot stand is gekomen.

Hoe kunnen we beter leren luisteren naar de stad? Wat is er goed aan de huidige steden, wat willen we behouden? Door collectieve intelligentie te mobiliseren, zeggen Jaap Godrie en Walter Breukers, makers van de winnende verbeelding.

Hun Ark van het Nieuwste Verbond bevat tien duurzame geboden, maar die zijn uiterst ambigu. Het is de bedoeling dat de Ark in de komende jaren van stad naar stad zal reizen, waar bestuurders en inwoners de geboden steeds opnieuw een plaatselijke betekenis kunnen geven. Want, stellen Breukers & Godrie, de toekomst is al hier, is overal om ons heen – alleen niet direct zichtbaar.

Complexiteitsdenker Dave Snowden noemt dit 'the evolutionary potential of the present'. Volgens deze gedachtegang werkt verbeelding niet als het schetsen van een ver toekomstbeeld, losgezongen van de werkelijkheid. Ze zoekt juist naar toekomst in de huidige stad door datgene wat nu al goed werkt, verder te vergroten.

Dat gebeurt al op veel plekken. Denk bijvoorbeeld aan experimenten met duurzame energie, waarbij niet vooraf

een heel plan wordt uitgedacht, maar al doende wordt geleerd. "Veel van onze bewoners zijn niet geïnteresseerd in duurzaamheid", zei Bastiaan Staffhorst van woningcorporatie Mitros, tijdens een workshop die rondom de expositie in Utrecht georganiseerd werd. "Ze willen een fijne en betaalbare woning". Dus experimenteerde Mitros met een energieneutrale Flat met Toekomst in Utrecht Overvecht. De les van Staffhorst: laat bewoners het ervaren, luister naar hun feedback en stuur bij indien nodig.

Verbeelding kan daarbij helpen. Planoloog Bastiaan Bretveld had na het bezoeken van de expositie en gesprekken met betrokkenen de ervaring dat "verbeelding een ongekende boost kan geven in het ordenen van de gedachten over de toekomst. Door te praten over je ideeën en dit vervolgens als groep tastbaar te maken ontstaat er een gedeeld beeld en beter gesprek." Dat betere gesprek bood de mogelijkheid om voorbij de gadgets te kijken, en verder te denken dan technologische ontwikkelingen als zelfrijdende auto's. Waar gaat het om in de stad? Hoe maken we ruimte voor sociale interactie? Hoe zorgen we ervoor dat mensen zich in de toekomst thuis voelen?

Zo werd de Post-Fossil City Contest meer dan een tentoonstelling. De tien uiteindelijke objecten waren slechts een deel van het verhaal, aanjagers van een breder debat over het heden en de toekomst. Finalisten zagen elkaar op tussentijdse bijeenkomsten, werkten nauw samen met het curatoriaal team en er ontstonden nieuwe coalities. De Urban Futures Studio organiseerde workshops, rondleidingen en lezingen voor uiteenlopende groepen studenten, beleidsmakers en professionals. Ook de media waren geïnteresseerd. De contest werd een gespreksruimte, in het Utrechtse Stadskantoor, in het Haagse Atrium, in het Gentse NEST en ver daarbuiten.

6. Verbeelding is verandering, en omgekeerd

De oude Griekse filosofen konden zich geen samenleving voorstellen zonder slaven - een menselijke energiebron - en dus beschouwden ze het houden van slaven niet als moreel slecht. Het is een voorbeeld van TINA avant la lettre en precies zoals de oude Grieken zijn ook wij niet in staat voorbij ons eigen energiesysteem te kijken.

We beschouwen olie en gas als te noodzakelijk om werkelijk onderwerp van discussie te zijn, net zoals de Grieken ooit hun slaven als vanzelfsprekend zagen. "It's not climate change, it's everything change", schreef Margaret Atwood over klimaatverandering, en de morele en praktische ommezwaai die daarbij hoort. In die 'everything change' kunnen verbeelding en verandering niet los van elkaar worden gezien. De filosoof Norman Goodman gebruikt hiervoor het begrip 'worldmaking': "to make sense of the world is to practically remake it; the world is not "fixed and found" but is always in the process of becoming."

Dat brengt ons bij de paradox in ons betoog. Klimaatverandering is een 'everything change', en we hebben radicale verbeelding nodig om die verandering aan te kunnen. Tegelijkertijd hameren we op het belang van lokale context, van het luisteren naar ervaringen en de waarde van wat al bestaat. Hoe verbeeld je een post-fossiele samenleving, die radicaal anders is dan de onze, maar die wél oog heeft voor het leven op de grond, voor al die kleine achtertuinen en het leven dat erbij hoort? En omgekeerd; hoe zetten we vanuit het bestaande toch grootschalige verandering in gang?

Er is geen one size fits all- oplossing; er bestaat geen toekomstbeeld dat iedereen enthousiast zal maken. Dus valt de effectiviteit van een verbeelding niet los te zien van het publiek en het doel ervan. Zo heeft het organiseren van deze wedstrijd niet slechts lessen opgeleverd, maar ook tot nieuwe onderzoeksvragen geleid. Hoe ontwerp je een verbeelding die enthousiasmeert, of juist aanzet tot discussie? Hoe sla je de brug tussen artistieke verbeelding en dagelijkse beleidspraktijk? Hoe maken we wederzijds leren en verandering mogelijk?

Vragen om de komende jaren verder op te studeren, maar vooral mee te experimenteren. Werk dus aan een Omgevingsvisie die verbeeldend én beleidsrelevant is. Zorg dat Overvecht en zo veel andere naoorlogse stadswijken gasloos worden, maar maak daar geen instrumentele exercitie van; luister naar wat bewoners te zeggen hebben en gebruik die verhalen om de toekomst tastbaar te maken. Durf wetenschappelijk onderzoek anders in te richten, door je niet alleen te verschuilen achter kennisvragen, maar de toekomst ook voorstelbaar te maken.

Verbeeldend veranderen, een alternatief is er niet.

#5

“Door te

verbeelden

creëren we de

80

moogelijkheid

voor wat zou

kunnen zijn.”

Magisch Realisme in Gent

—

Een terugblik
door

Joris Wauters

& Peter Pelzer

Gent staat bekend als een van de duurzaamheidskoplopers in Europa. Niet verrassend dus dat de stad geïnspireerd was door de Post-Fossil City Contest. De stad schreef een nieuwe wedstrijd uit. De vraag: verbeeld Gent in een toekomst zonder fossiele brandstoffen. Een verslag van Post-Fossiel Gent in drie stadia.

13 APRIL 2018: DE VOORBEREIDING

Via een klein telefoonschermje is een blonde mevrouw te zien in een Chinese hotelkamer. Het is de kunstenaar Ellen Comhaire. Ze laat een snoeppapiertje knisperen, wat via de blikkerige telefoon nog veel vreselijker klinkt dan in het echt. Hiermee illustreert ze het centrale punt van haar Klankstad-team: mensen zijn zich veel te weinig bewust van geluid en vervuilen ons gehoor continu. Post-fossiel Gent is voor Klankstad een kans om te werken aan een nieuwe geluidsethiek. Een beetje zoals Sun City dat eerder deed met hun hoorspel over de stad van de toekomst.

Klankstad is één van de vijf teams die deelnemen aan de cureersessie, waarin ze onder meer worden bijgestaan door een curator van het Gentse Designmuseum, een tekstschrijver van Podium Vooruit en beleidsmakers van

Stad Gent. Dit is de allermoeilijkste fase; een abstract en vaak nog wat vaag idee moet omgezet worden in een toonbaar object. En dat binnen een maand. “Ze zijn nu echt totaal in de war”. Nathalie Snauwaert vertelt het lachend tijdens één van de cureersessies. Ze is wat ouder en meer ervaren dan de andere leden van het team mPower en maakt zich geen zorgen. “Dit hoort gewoon bij het artistieke proces, dat komt wel goed.”

Ervaren zijn ook Celine de Waal Malefijt en Lion Zeegers van Studio LONK. Ze ontwierpen namelijk ook de eerdere Post-Fossil City exposities. Ze geven deelnemers aanwijzingen voor het materialiseren van hun ideeën. Aan het einde van de dag nemen ze iedereen mee naar de zaal beneden in NEST, waar de expo moet verrijzen. De deelnemers kijken wat verbaasd naar

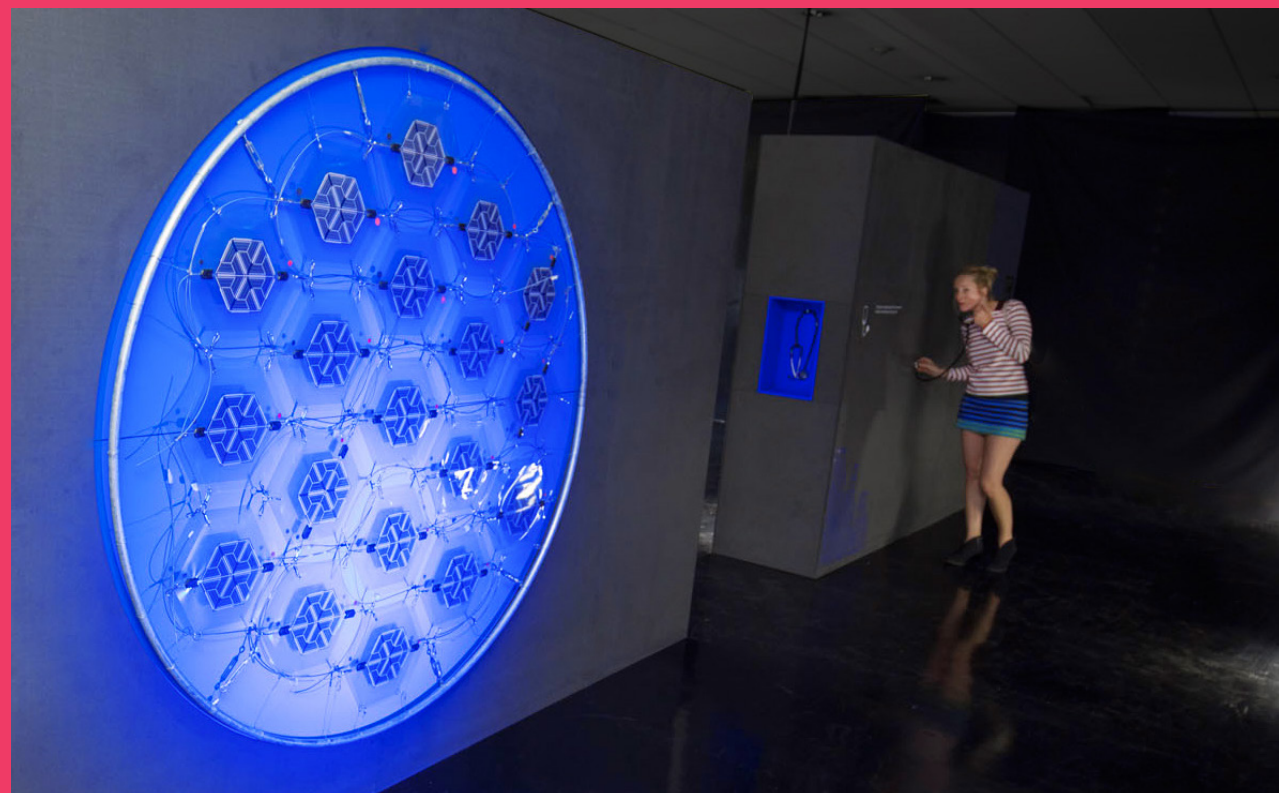
de verouderde en viezige ruimte. Moet hier een verbeeldende expositie over de stad van de toekomst komen? Het is – net als een stad zonder fossiele brandstoffen – bijna niet voorstelbaar.

Dit is de allermoeilijkste fase; een abstract idee moet omgezet worden in een toonbaar object.

18 MEI 2018: DE TENTOON- STELLING

Een maand later heeft het ongeloof plaatsgemaakt voor euforie. Bijna iedereen heeft de halve nacht door-gewerkt en staat er vermoeid, maar vooral toch ook trots bij. Het rommelige achterafzaaltje is veranderd in een donkere datamijn. In de post-fossiele stad worden olie, kolen en gas niet meer uit de grond gehaald, alleen data worden nog ontgonnen. Een paar interpretatieslagen verder worden data wijsheid, en dat is precies wat de vijf Gentse ideeën beogen. Geen duidelijk eindbeeld voor Gent, maar overwegingen die helpen het zoekproces richting te geven.

Zoals CAReFREE City, een kijkdoos die verbeeldt hoe het is om te leven in een Gent met frisse lucht. Het huidige Sint-Pietersplein is nu nog een autovrij plein met een ondergrondse parkeergarage. In de fantasie van Anneleen Heye en Sam De Keukelaere is het de scène van twee bijna tegengestelde toekomstbeelden voor 2050. In de ene wereld is zuurstofrijke lucht niet langer een basisrecht, maar een kostbaar handelswaar. Zonder dikke portemonnee ben je aangewezen op een mondkapje. In de andere wereld worden de parkeergarages een 'groene luchtfabriek', die juist lucht geven. Het zijn de longen van de stad waarop woningen en publieke gebouwen aangesloten worden. De bezoekers en bewoners van de stad halen in dit scenario opge-lucht adem.

Ook De Groeiende Stad brengt natuur terug in de stad. Dit idee komt van GLIMPS, een ontwerp bureau dat experimenteert met nieuwe vormen van natuurlijk bouwen. Biofabricage noemen ze dat. De Natuurlijke Stad ervaar je door op blote voeten een afgesloten ruimte in te stappen. Je staat in het gras, steekt je neus in de bloemen en voelt nieuwe bouwmaterialen gemaakt van mycelium (een soort schimmel) en oesterzwammen. Het is een gevoel van rust en herkenning, zoals het bos een contrapunt van de stad is. Tegelijkertijd voelt het haalbaar en wenselijk; in zo'n stad zouden veel mensen willen wonen. Deze benadering sloeg ook aan bij de jury, die De Groeiende Stad als winnaar uitroep. Deze inzending "voelt niet alleen hoe de stad groeit, maar ook hoe het idee erachter zich plant in de geest."

De Groeiende
Stad geeft een
gevoel van
rust en
herkenning,
zoals het bos
een contrapunt
van de stad is.

De Post-Fossiel Gent competitie werd georganiseerd door het Foresight team van Digipolis, de ICT partner van Groep Gent, in samenwerking met Stad Gent. Er kwamen eenentwintig inzendingen binnen, waarvan er vijf werden geselecteerd voor de Post-Fossiel Gent expositie in NEST.

- Klankstad: Ga als een dokter met een stethoscoop na welk geluid je wel of niet wilt horen, wat is de waarde van stilte? (Ellen Comhaire & Cin Windey)
- One Look at a Time: Een modecampagne waarin hernieuwbare energie een vorm van zelfexpressie wordt. (Atlesque & Gubbels)
- mPOWER Station: De toekomst kun je alleen zelf scheppen, bijvoorbeeld met deze meccanomachine die de bouwblokken aandraagt voor de stad van de toekomst. (BOOT in samenwerking met Nathalie Snauwaert)
- CAReFREE City: Twee scenario's voor het Sint-Pietersplein in Gent. In het doomsce-nario kost schone lucht geld, boter bij de vis graag! (AMAI Ghent)
- De Groeiende Stad: Winnaar van de wedstrijd. Ervaar het belang van natuur in de stad. Als staat van bewustzijn, maar ook als praktisch toepasbare oplossing voor onze huizen van morgen. (GLIMPS)

— 28 JUNI 2018: GEDACHTEN ACHTERAF

De datamijn is opgedoekt, de ruimte in NEST is weer leeg als voorheen. Wat blijft zijn de ideeën en de inspiratie. De Japanse schrijver Haruki Murakami helpt om deze te duiden. In zijn verhalenbundel *De olifant verdwijnt* (1993) voert Murakami verschillende hoofdpersonages op, die allemaal nogal apathisch zijn, vastgeroest in een wereld waarop ze geen grip lijken te krijgen. Zoals één van hen stelt: "Soms wil ik iets doen, en dan zie ik niet langer wat het uitmaakt of ik het nu doe of laat." Dan laat Murakami iets schijnbaar onmogelijks gebeuren. Zo verdampt in het titelverhaal een olifant vlak voor de ogen van zijn eigenaar. Opeens is de olifant weg, zomaar.

Het is een zogenaamde zwarte zwaan, die de protagonist noch de lezer zag dit aankomen, het is onvoorstelbaar. Veronderstelde spelregels blijken ineens niet meer van toepassing. Op deze manier maakt Murakami een bekend, maar gesloten en complex systeem weer open en creëert hij bewegingsruimte: alles wat men kan verbeelden, kan schijnbaar werkelijk worden.

Murakami is, net als bijvoorbeeld Gabriel García Márquez, een meester van het magisch realisme. Een genre dat vaak gebruikt wordt om dominante, doorgaans Westerse paradigma's, te bevragen door een nieuw perspectief op de gekende werkelijkheid te geven.

Wat ontstaat, is een tweede wereld; een gekantelde, vervreemdende versie van het bekende.

Eigenlijk maakt Post-Fossiel Gent, net als de Post-Fossil City Contest, gebruik van hetzelfde mechanisme. Net zoals in magisch realistische boeken komen twee werelden bij elkaar. De eerste wereld is de wereld die we kennen en van waaruit we denken. Het is, grof gesteld, een complexe, tegenstrijdige en daardoor ook erg verstikkende wereld waarin we weinig kunnen veranderen. Denk aan klimaatverandering, een fenomeen dat we nauwelijks kunnen bevatten, laat staan ermee omgaan. Dan veranderen ineens alle spelregels. Net zoals de olifant verdween in het korte verhaal van Murakami, verdwijnen plotseling alle fossiele brandstoffen uit de stad. Gewoon, zomaar. Wat ontstaat, is een tweede wereld; een gekantelde, vervreemdende versie van het bekende. Het is een open wereld met nieuwe mogelijkheden, die op nieuw vorm en betekenis kan krijgen.

Zo'n benadering is heel waardevol om de stad vorm te geven. Bezoekers van de expositie kunnen een toekomstbeeld niet meer 'ont-denken', het is een oriëntatiepunt geworden in de werkelijkheid van vandaag. Zo'n benadering krijgt pas echt waarde als ze doorsijpelt in alle lagen van waaruit de stad bestuurd wordt, van burgers tot ambtenaren, van kunstenaars tot ondernemers. Jurylid en directeur van de Dienst Milieu en Klimaat van Stad Gent, Jorn Verbeeck, gaf alvast het goede voorbeeld. Hij mailde al zijn

medewerkers direct na de prijsuitreiking dat ze die middag allemaal een uur vrij konden nemen om de expositie te bezoeken. Weg van de bureaus, en je onderdompelen in de stad van de toekomst. Ook hier werden de spelregels ineens veranderd.

Colofon

Redactie Cahier
Peter Pelzer, Vivian Toemen &
Wytske Versteeg (Urban Futures Studio)

Teksten Cahier
Saskia Naafs (zelfstandig journalist),
Joris Wauters (Digipolis), Wytske
Versteeg (Urban Futures Studio) &
Peter Pelzer (Urban Futures Studio)

Vormgeving Cahier
Stephan Achterberg (Van Lennepe)

Fotografie cover en tenzij anders vermeld:
Maarten Nauw

Overige fotografie
p.16 Wouter De Sutter
p.31 en p.81-88: Raf Gorissen
en Patrick Henry
p. 24, p.32-33: Desiree Schippers

Druk Cahier
Graphius Group, Gent

Dit cahier is gedrukt op volledig
gerecycled papier (Cyclus Offset)

Jury
Maarten Hajer (Urban Futures Studio,
Universiteit Utrecht, voorzitter), Jurgen Bey
(Sandberg Instituut en Makkink & Bey), Anita
van den Ende (toenmalig Ministerie van
Infrastructuur & Milieu), Lot van Hooijdonk
(wethouder duurzaamheid, Gemeente
Utrecht), Michiel van Iersel (Non-fiction),
Winy Maas (MVRDV), Willem Schinkel
(Erasmus Universiteit)

Tentoonstellingsontwerp
Celine de Waal Malefijt & Lion Zeegers
(Studio LONK)

Organisatie en communicatie wedstrijd
Jeroen Beekmans & Joop de Boer
(Golfstromen)

Curatorial team
René Boer (Non-fiction), Michiel van Iersel
(Non-fiction), Peter Pelzer (Urban Futures
Studio) & Wytske Versteeg (Urban Futures
Studio)

Coördinatie tentoonstelling Utrecht
Richard Pelgrim

Coördinatie tentoonstelling Den Haag
Vivian Toemen

Vormgeving campagne en website
Stephan Achterberg, Ruben Doornweerd,
Jim Haakman & Hugo Zwolsman (Van Lennepe)

Etnografisch onderzoek
Jesse Hoffman (Urban Futures Studio)

Algehele Projectleiding
Peter Pelzer (Urban Futures Studio)

Veel dank aan: Alle 250 deelnemers,
de 10 finalisten, de Post-Fossil City
vrijwilligers, AORTA, Harriet Bulkeley, Tess
Bakker, Chantal Campman, Ton Dassen,
Digipolis, Monique Dirven, Yfke Faber, Friedel
Filius, Evelien Harmsen, Gemeente Den Haag,
Martine de Jong, Kytopia, Jelmer
Mommers, Sander Oosterloo,
Hanna Lára Pálsdóttir, Suzanne Potjer,
RUIMTEVOLK, Stad Gent, Esli Severijn, Peter
Steijn, Monique van Veelen, Chris Verhoeven
& Joris Wauters

De Post-Fossil City Contest werd mogelijk
gemaakt door: Ministerie van Infrastructuur
en Milieu (nu: Ministerie van Infrastructuur en
Waterstaat) & Gemeente Utrecht

Dit cahier is mede mogelijk
gemaakt door een subsidie van de
Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting,

Het stuk 'Vormgeven aan Verlangen' door
Peter Pelzer en Wytske Versteeg verscheen
in andere vorm eerder ook op de
De Correspondent onder de titel 'Laten
we de verbeelding inzetten om de stad van
de toekomst vorm te geven'.

Over de Urban Futures Studio

De Post-Fossil City Contest werd georganiseerd door de Urban Futures Studio, een transdisciplinair onderzoeksinstituut aan de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht.

De Urban Futures Studio heeft de overtuiging dat we alleen een duurzamere toekomst voor elkaar kunnen krijgen als we haar eerst voorstelbaar maken. Vanuit dit perspectief is de Urban Futures Studio ook initiërend en onderzoekend betrokken bij andere projecten, zoals de Energetic Odyssey (een verbeelding van 25.000 windmolens op de Noordzee), een internationaal onderzoek naar de ambitieuze Wijk van de Toekomst, een actie-onderzoek naar systematisch leren door te Experimenteren met Steden, een Mixed Classroom waarin beleidsmakers en studenten samen de toekomst bestuderen en vormgeven, en de tentoonstelling Places of Hope, waarin de ruimtelijke toekomst van Nederland erfahrbaar wordt gemaakt. Lees meer over de Urban Futures Studio en deze projecten op: www.uu.nl/ufs

Universiteit Utrecht

URBAN
FUTURES
STUDIO

De Post-Fossiele Stad

—

Een zoektocht door verbeelding

Hoe ziet het stedelijk leven eruit zonder olie en gas? Voor de Post-Fossil City Contest deden 250 kunstenaars, ontwerpers en wetenschappers een voorstel voor een wereld zonder fossiele brandstoffen. Dit cahier doet verslag van een zoektocht naar wat we ons nog nauwelijks kunnen voorstellen. Met onder meer: de tien winnende ideeën, diepte-interviews en essays. Rode draad? De klimaatcrisis is een crisis van de verbeelding. Kunst en ontwerp zijn broodnodig om een fossielvrije toekomst voorstelbaar te maken.

Universiteit Utrecht

URBAN
STORIES
AUDIO

POST
FOSSIL
CITY